

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Історичний факультет
Кафедра історії України

Дипломна робота

на тему:

Українська культура в еміграції: досвід збереження ідентичності в умовах
європейської та північноамериканської діаспори (1918-1991 рр.)

Виконала: студентка IV курсу
заочної форми навчання
спеціальності 032 «історія та археологія»
Кірічевська Анна

Керівник: к.і.н., доцент
Журавльов Денис Володимирович

Рецензент
PhD, викладач кафедри
історії України
Ховтура А.С.

Харків-2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ ТА ДІАСПОРИ	
1.1. ЕМІГРАЦІЙНІ ХВИЛІ УКРАЇНЦІВ: ІСТОРИЧНИЙ ОГЛЯД.....	13
1.2. ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ.....	18
1.3. РОЛЬ ЕМІГРАЦІЇ В РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ.....	21
РОЗДІЛ 2 УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ В УМОВАХ ДІАСПОРИ	
2.1. КОНЦЕПЦІЯ КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ЕМІГРАЦІЇ.....	28
2.2. ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ТРАДИЦІЙ У ДІАСПОРИ.....	33
2.3. ВИКЛИКИ ТА ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ.....	39
РОЗДІЛ 3 ІНСТИТУЦІЇ ТА ІНІЦІАТИВИ ДІАСПОРИ У ЗБЕРЕЖЕННІ КУЛЬТУРИ	
3.1. РОЛЬ УКРАЇНСЬКИХ ЦЕРКОВ У ДІАСПОРИ.....	47
3.2. КУЛЬТУРНІ ІНСТИТУЦІЇ ДІАСПОРИ.....	53
3.3. МЕДІА ТА ЦИФРОВІ ПЛАТФОРМИ ЯК ЗАСІБ ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРИ.....	58
РОЗДІЛ 4 ПРАКТИЧНІ ПРИКЛАДИ ЗБЕРЕЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ В РІЗНИХ ДІАСПОРАХ	
4.1. УКРАЇНСЬКА ДІАСПОРА В США.....	62
4.2. УКРАЇНСЬКА ДІАСПОРА В КАНАДІ.....	64
4.3. УКРАЇНСЬКА ДІАСПОРА В ЄВРОПІ.....	65
ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	71

ВСТУП

Актуальність теми

Українська еміграція є важливою складовою національної історії, яка справила глибокий вплив на формування культурної ідентичності українців у світі. Від перших хвиль трудової міграції кінця XIX століття до політичної еміграції XX століття, українці створювали громади в Європі, Північній і Південній Америці, які стали осередками збереження мови, традицій, мистецтва та духовного життя. Особливо цінним є досвід діаспори в період 1918–1991 рр., коли за умов асиміляційного тиску вона зуміла створити стійкі культурні моделі в нових країнах проживання.

Об'єкт і предмет дослідження

Об'єкт дослідження — це українська культура в умовах діаспори, що охоплює різноманітні аспекти культурного життя українських емігрантів у Європі, США та Канаді. Цей об'єкт включає широкий спектр явищ і процесів, пов'язаних із збереженням та трансформацією української культурної спадщини за межами батьківщини. До нього відносяться такі компоненти, як мова, традиції, мистецтво, література, освіта, релігійні практики, громадські та культурні організації.

Предмет дослідження зосереджений на конкретних процесах і механізмах, що сприяли збереженню національної ідентичності українців через культурну діяльність у діаспорі. Це включає:

- Функціонування культурних інституцій (церков, культурних центрів, шкіл, театрів), які відігравали роль осередків збереження української мови та традицій.
- Видавничу діяльність та роль медіа — української преси, радіо, телебачення, що забезпечували інформаційний простір для українців за кордоном.

- Індивідуальний та колективний досвід адаптації та ідентичності серед різних поколінь емігрантів, зокрема процеси передачі культурного спадку молодшим поколінням.

Хронологічні межі

Дослідження охоплює період 1918–1991 років, який є ключовим для формування українських діаспор у Європі та Північній Америці. Цей час охоплює кілька еміграційних хвиль — від політичних емігрантів після революції та громадянської війни до трудових мігрантів повоєнного періоду, до моменту проголошення Україною незалежності. Вивчення цього періоду дозволяє простежити динаміку змін у культурному житті діаспори та зрозуміти, як зовнішні фактори (соціально-політичні умови приймаючих країн) впливали на процеси збереження національної ідентичності.

Таким чином, предмет дослідження не лише розкриває специфіку культурної діяльності української діаспори, а й висвітлює більш загальні питання збереження етнокультурної ідентичності в умовах еміграції.

Мета та завдання дослідження

Мета дослідження полягає у всебічному вивченні особливостей функціонування та збереження української культури в умовах еміграції, з акцентом на діаспорі в Європі та Північній Америці в період 1918–1991 років. Ця мета передбачає глибоке розуміння механізмів, які дозволили українським громадам зберегти національну ідентичність за межами рідної землі, а також аналіз культурних практик, що сприяли відтворенню та передачі українських традицій наступним поколінням.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати ключові чинники, що впливають на збереження культури в діаспорі:

Цей пункт передбачає вивчення політичних, соціальних, економічних та культурних обставин, у яких функціонували українські громади за кордоном.

Особливий акцент буде зроблено на виявленні факторів, які сприяли чи, навпаки, ускладнювали збереження української культурної ідентичності. До них належать:

- Суспільно-політичне середовище країн проживання;
- Державна політика щодо національних меншин;
- Взаємодія з іншими етнічними громадами та рівень інтеграції у місцеве суспільство.

2. Вивчити конкретні приклади культурних традицій, що підтримуються українцями за кордоном:

Ця частина передбачає аналіз культурних практик, які допомагали діаспорі зберігати українську ідентичність. Сюди входять:

- Відтворення національних обрядів та фольклорних традицій;
- Діяльність українських художніх колективів, хорів, театрів і танцювальних ансамблів;
- Практики збереження української мови та освіти серед молоді.

3. Розкрити роль культурних інституцій у збереженні національної ідентичності:

Особлива увага приділяється дослідженню діяльності ключових культурних інституцій діаспори, таких як:

- Церкви та релігійні громади — як центри не лише духовного життя, а й культурно-освітньої діяльності;
- Українські школи — інституції для підтримки мовної ідентичності та передачі історичних знань;
- Культурні центри, бібліотеки, музеї — осередки збереження та популяризації української культури;

- Громадські організації та культурні товариства, що сприяли консолідації діаспори та організації спільних заходів.

Наукова новизна

Дослідження пропонує комплексний і поглиблений аналіз процесів збереження української культури в діаспорі у період 1918–1991 років, зосереджуючись на найбільших і найвпливовіших громадах у США, Канаді та Європі. Вибір цього фокусу дозволяє розкрити особливості культурної діяльності у середовищі, де українська діаспора мала значний вплив і створила розгалужену інфраструктуру підтримки національної ідентичності.

Основні аспекти наукової новизни:

1. Новий підхід до аналізу діаспорних механізмів: Робота систематизує та порівнює культурні стратегії збереження ідентичності у різних регіонах. Компаративний підхід дозволяє визначити ефективні методи та інституційні моделі, які сприяли збереженню української культури в умовах різних соціально-політичних контекстів.

2. Висвітлення особливої ролі культурних інституцій: У дослідженні детально розглянуто функціонування ключових культурних центрів, освітніх закладів, церков і медіа у формуванні та підтримці української ідентичності за кордоном. Особливу увагу приділено їхній адаптації до потреб діаспори та їхньому внеску у підтримку зв'язку з рідною культурою.

3. Фокус на період 1918–1991 років: Цей часовий відрізок є унікальним через важливі історичні зміни, що відбулися у діаспорі:

- Міжвоєнна еміграція та її культурні особливості;
- Діяльність діаспори під час Другої світової війни;
- Роль "холодної війни" у формуванні українських національних дискурсів за кордоном.

4. Практична значущість для сучасних викликів: Дослідження створює основу для розуміння сучасних викликів української діаспори.

Висновки можуть бути застосовані до сучасних умов глобалізації, міграції та культурної інтеграції, надаючи інструменти для збереження національної ідентичності серед новітніх емігрантів.

Обмеження дослідження і невключення в нього діаспор Австралії та Бразилії дозволяє зосередитися на наймасштабніших та найбільш впливових осередках української культури. Такий підхід забезпечує глибше розуміння саме тих громад, які сформували основний пласт української культурної та політичної діяльності за кордоном у досліджуваний період.

Методи дослідження

Для досягнення поставлених цілей у дослідженні використано кілька методів, які забезпечують комплексний підхід до аналізу процесів збереження української культури в діаспорі.

1. Компаративний аналіз (порівняльний метод)

Цей метод дозволяє порівняти процеси збереження культурної ідентичності в різних українських діаспорах — зокрема, у США, Канаді та європейських країнах. За допомогою компаративного аналізу:

- Визначаються спільні та відмінні риси у функціонуванні культурних інституцій;
- Оцінюється вплив різних соціально-політичних умов на діяльність діаспор;
- Виявляються ключові чинники, які сприяли або перешкоджали збереженню української культури залежно від регіону.

2. Історичний підхід

Цей метод використовується для аналізу розвитку української діаспори в період 1918–1991 років. Основна увага приділяється:

- Вивченню історичних обставин, що спричинили еміграцію та формування українських громад за кордоном;

- Аналізу діяльності ключових діячів та організацій, які відігравали провідну роль у збереженні української культури;
- Відстеженню змін у культурному житті діаспори в різні періоди (міжвоєнний, повоєнний часи, епоха "холодної війни").

3. Соціологічні методи

Соціологічні методи включають аналіз даних соціологічних опитувань, інтерв'ю та статистичної інформації про українські громади за кордоном. Завдяки цьому методу:

- Визначається рівень культурної інтеграції та асиміляції серед різних поколінь емігрантів;
- Вивчаються соціальні та культурні потреби української діаспори;
- Оцінюється ефективність діяльності культурних інституцій у підтримці української ідентичності.

Зібрані дані допоможуть зрозуміти, як культурні практики впливають на ідентичність українців за кордоном, а також окреслити виклики, з якими вони стикаються.

4. Аналіз документальних джерел

Дослідження спирається на вивчення архівних матеріалів, публікацій українських громадських організацій, матеріалів культурних заходів, а також наукових праць. Особливу увагу приділено:

- Аналітичним звітам про діяльність українських діаспорних установ;
- Спогадам учасників еміграційних процесів;
- Публікаціям українських періодичних видань у діаспорі.

Історіографія

Історіографія питання збереження української культури в еміграції охоплює широкий спектр наукових праць, що висвітлюють як історичні

процеси еміграції, так і культурну діяльність українців за кордоном. Одними з найважливіших класичних джерел є праці Юрія Шевельова, зокрема книга «Я-мене-мені (і довкруги)»¹, яка надає глибокий аналіз мовно-культурного життя діаспори. Володимир Кубійович у «Енциклопедії українознавства»² систематизував інформацію про українські громади в еміграції. Праця Олени Рубльової та Олександра Реєнта «Українська еміграція»³ детально описує історичні хвилі міграції, тоді як Василь Маркусь⁴ у своєму соціологічному аналізі розглядає питання адаптації емігрантів.

Окрему увагу приділено культурним інституціям: діяльність церков досліджено у статтях Михайла Маркуша⁵, а розвиток української журналістики за кордоном висвітлюється у працях Миколи Слабошпицького⁶. У контексті новітньої історіографії варто згадати дослідження Сергія Кучинського «Українська діаспора і проблема збереження ідентичності у ХХ столітті»⁷, а також статтю Мар'яни Лещук про культурні осередки у США та Канаді⁸.

У сучасних працях, таких як дослідження М. Романюка⁹ або Т. Садової¹⁰, все більше уваги приділяється впливу глобалізації, асиміляції та трансформацій ідентичності в умовах мультикультурного середовища.

¹Шевельов Ю. Я-мене-мені (і довкруги). Харків: Видавництво Фоліо, 2001.

²Кубійович В. Енциклопедія українознавства. Париж–Нью-Йорк: Наукове товариство ім. Шевченка. 1955.

³Рубльова О., Реєнт О. Українська еміграція. Київ: Інститут історії України НАН України, 1996.

⁴Маркусь В. Українська діаспора: соціологічний аналіз. Чикаго: Ukrainian Research Institute, 1989.

⁵Маркуш М. Роль церков у збереженні ідентичності діаспори. Український історичний журнал. № 3. 1995. С. 45–52.

⁶Слабошпицький М. Українська журналістика у світі. Київ: Либідь, 2003.

⁷Кучинський С. Українська діаспора і проблема збереження ідентичності у ХХ столітті. Львів: Світ, 2008.

⁸Лещук М. Культурні осередки українців у США та Канаді. Наукові записки НТШ. 2015. № 2. С. 32–40.

⁹Романюк М. Д. Міграційні загрози національній безпеці України: сучасні виклики, проблеми подолання. Демографія та соціальна економіка. 2015. №3. С. 99–111.

Романюк М.Д. Взаємодія культур у глобалізованому світі: український контекст. Харків: Фоліо. 2015.

¹⁰Садова У.Я. Українська міграція в умовах глобальних і національних викликів ХХІ століття: наукове видання. Львів. 2019. С. 110.

Джерельна база дослідження охоплює

- офіційні документи українських громадських організацій у США, Канаді та Європі;
- публікації діаспорної преси, включаючи часописи, журнали, інформаційні бюлетені;
- мемуари, спогади та усні свідчення учасників культурного життя діаспори;
- опубліковані архівні матеріали щодо діяльності українських шкіл, церков і культурних центрів;
- аналітичні звіти, статистику міграції, дослідження етнокультурних процесів.

Так, важливою джерельною основою виступають мемуарні матеріали, які відображають особистий досвід життя в діаспорі.

Наприклад:

¹Кубійович В. *Енциклопедія українознавства*. – Париж–Нью-Йорк: Наукове товариство ім. Шевченка, 1955.

²Шевельов Ю. *Я-мене-мені (і довкруги)*. – Харків: Фоліо, 2001.

³Рубльова О., Ресент О. *Українська еміграція*. – Київ: Інститут історії України НАН України, 1996.

⁴Маркусь В. *Українська діаспора: соціологічний аналіз*. – Чикаго: Ukrainian Research Institute, 1989.

⁵Слабошпицький М. *Українська журналістика у світі*. – Київ: Либідь, 2003.

⁶Маркуш М. "Роль церков у збереженні ідентичності діаспори". – Український історичний журнал, №3 (1995): с. 45–52.

⁷Кучинський С. *Українська діаспора і проблема збереження ідентичності у ХХ столітті*. – Львів: Світ, 2008.

⁸Лещук М. "Культурні осередки українців у США та Канаді". – Наукові записки НТШ, №2 (2015): с. 32–40.

⁹Романюк М. *Взаємодія культур у глобалізованому світі: український контекст*. – Харків: Фоліо, 2015.

- Історія української громади в Канаді / Уклад. О. Семенюк. – Торонто, 1983¹⁰;
- Спогади М. Возняка «Мої роки в еміграції» (Нью-Йорк, 1967)¹¹;
- Українська еміграція очима очевидців. – Львів: Піраміда, 2009¹².

Особливу цінність має українська діаспорна преса, яка документує культурне життя еміграції:

- Газета «Свобода» (США), що виходить з 1893 р.¹³;
- Журнал «Український Самостійник» (Канада, 1947–1989)¹⁴;
- Тижневик «Вісті з-за кордону» (Німеччина)¹⁵.

Статистичні та демографічні дані діаспори також використовуються як джерела аналізу:

- Ukrainian Canadians: A Statistical Profile (Toronto: UCRDC, 1986)¹⁶;
- Етнічний склад населення Канади за переписом 1971 р.¹⁷;
- OECD Migration Outlook 1990 — огляд української трудової міграції.¹⁸

Крім того, значний обсяг інформації міститься у документах культурних інституцій, таких як українські школи, церкви та громадські організації:

¹⁰ Семенюк О. Історія української громади в Канаді. – Торонто: Громадська думка, 1983. С. 178.

¹¹ Возняк М. Мої роки в еміграції. – Нью-Йорк: Вид-во ім. І. Франка, 1967. С. 204.

¹² Українська еміграція очима очевидців / упоряд. М. Возняк. – Львів: Піраміда, 2009. С. 264.

¹³ Свобода : газета української діаспори. – Джерсі-Сіті (США) : Ukrainian National Association, з 1893 р.

¹⁴ Український Самостійник : журнал української громади в Канаді. – Торонто, 1947–1989.

¹⁵ Вісті з-за кордону : тижневик української діаспори. – Мюнхен: НТШ у Німеччині, 1955–1991.

¹⁶ Ukrainian Canadians: A Statistical Profile. – Toronto : Ukrainian Canadian Research and Documentation Centre (UCRDC), 1986. С. 76

¹⁷ Canada Census 1971: Ethnic Origins. – Ottawa : Statistics Canada, 1972. С. 112.

¹⁸ OECD Migration Outlook 1990. – Paris : OECD Publishing, 1990. – 274 p.

- Архів Свято-Покровської української церкви в Чикаго (1948–1989)¹⁹;
- Статути та програми Співки українських студентів у Франції²⁰;
- Протоколи діяльності Культурного осередку ім. Лесі Українки в Парижі²¹.

Таким чином, актуальність обраної теми зумовлена не лише її історичною значущістю, але й широким джерельним полем, яке дозволяє всебічно дослідити досвід збереження української культури в умовах еміграції. Комплексне використання цих джерел дозволяє простежити як інституційні механізми збереження української культури, так і індивідуальний досвід збереження ідентичності в умовах еміграції.

Структура роботи. Робота складається зі Вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури.

¹⁹ Архів Свято-Покровської української церкви в Чикаго. – Ф. 2, оп. 5, спр. 1–12. – 1948–1989.

²⁰ Статути Співки українських студентів у Франції. – Париж, 1952. С. 23.

²¹ Протоколи Культурного осередку ім. Лесі Українки. – Париж, 1975–1985. – Машинопис. – Архів НТШ, Франція.

РОЗДІЛ 1. ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ ТА ДІАСПОРИ

1.1. Еміграційні хвилі українців: історичний огляд

Еміграційні хвилі — це масові переміщення населення за межі своєї країни, зумовлені соціально-економічними, політичними, військовими чи культурними факторами. Вони можуть відбуватися протягом тривалого часу та характеризуються спільними причинами й напрямками міграційних потоків. Еміграційні хвилі українців стали важливою частиною історичного процесу, що визначив соціально-економічний та політичний розвиток української нації¹. Протягом різних історичних періодів українці змушені були залишати свою батьківщину через низку причин: економічні труднощі, політичні репресії, війнні конфлікти.

Таблиця 1.1

Основні хвилі еміграції українців

Хвиля еміграції	Хронологічні межі	Основні напрямки міграції	Наслідки
Економічна еміграція (трудова)	Кінець XIX – початок XX ст.	США, Канада, Аргентина	Формування перших українських діаспор у Північній та Південній Америці, розвиток українських громад за кордоном
Політична еміграція (революційна)	1917–1921 рр.	Польща, Чехословаччина, Франція, Німеччина, США	Виникнення потужних осередків української інтелігенції та політичної еміграції, створення культурних та наукових установ
Вимушена еміграція (Друга світова війна)	1939–1950 рр.	Німеччина, США, Канада, Велика Британія	Поява третьої хвилі української діаспори, активний розвиток національних організацій, збереження української ідентичності
Трудова міграція (пізній СРСР – 1990-ті)	1960–1990-ті рр.	Казахстан, США, Канада, країни Європи	Значне зростання українських громад у пострадянських країнах, перші великі трудові міграції до Західної Європи

Продовження табл. 1.1

Сучасна еміграція (економічна та політична)	2000-ті – сьогодні	Польща, Німеччина, Італія, Чехія, Канада, США	Посилення української громади в Європі, активна інтеграція в економіку приймаючих країн, збільшення грошових переказів в Україну
---	--------------------	---	--

Джерело: 2

Економічна еміграція, або трудова міграція, є одним із ключових явищ в історії українського суспільства. Вона виникла наприкінці XIX – на початку XX століття через економічні труднощі, зокрема малоземелля, низький рівень життя та відсутність можливостей для гідного заробітку. Багато українців виїжджали до США, Канади та Аргентини в пошуках кращих умов праці. У другій половині XX століття трудова міграція набула іншого характеру – українці вирушали до СРСР на роботу в промислові центри та освоєння нових територій.

Наприкінці XX – на початку XXI століття масова міграція посилилася через економічну кризу та нестабільність, що змусило значну частину населення шукати роботу в Європі, США та інших країнах. Явище мало як позитивні наслідки, зокрема значні грошові перекази в Україну, так і негативні – відтік кваліфікованої робочої сили та соціальну роз'єднаність сімей.

Політична еміграція, зокрема революційна, стала важливим явищем в історії України, особливо у XX столітті. Вона була спричинена політичними репресіями, переслідуванням за ідеологічні погляди та боротьбою за незалежність³. Після революційних подій 1917–1921 років тисячі українських діячів науки, культури, політики та військових змушені були залишити батьківщину через загрозу репресій з боку радянської влади.

¹Авер'янова Н. М. Зарубіжне українство у відстоюванні національних інтересів України. Молодий вчений. Херсон, 2018. № 3 (55). С. 444–446.

²Марков І. Міграція та етнічність: деякі аспекти конструювання горизонтального простору співбуття. Народознавчі зошити. Львів, 2015. № 6(126). С. 1339–1345.

³П'ятковська О. Р. Макроекономічні виміри сформованості міграційної системи між Україною та ЄС. Науковий вісник Ужгородського національного університету: серія Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Ужгород, 2016. Вип. 7. С. 153–156.

Емігранти оселялися переважно у Європі, США та Канаді, де продовжували свою боротьбу за національну ідентичність, розвивали українську культуру, друкували книги та газети, створювали організації, що підтримували ідею незалежної України. Друга хвиля політичної еміграції відбулася після Другої світової війни, коли колишні воїни, інтелігенція та політичні діячі, рятуючись від сталінських репресій, осідали в країнах Заходу. Попри вимушене перебування за кордоном, революційні емігранти зробили значний внесок у розвиток української національної ідеї, збереження культури та міжнародне визнання боротьби України за свободу.

Вимушена еміграція під час Другої світової війни стала одним із наймасштабніших переселень українців у ХХ столітті. Військові дії, окупація, репресії та масові депортації змусили сотні тисяч людей залишити рідні землі в пошуках безпеки. Значна частина українців опинилася у таборах для переміщених осіб у Західній Європі, звідки багато хто згодом емігрував до США, Канади, Австралії та Латинської Америки. Біженці склали різні соціальні групи – інтелігенцію, робітників, військових та селян, які прагнули зберегти свою ідентичність, мову та культуру⁴. Попри складні умови, українська діаспора активізувала громадську діяльність, засновуючи культурні, освітні та політичні організації, які сприяли збереженню

Трудова міграція українців у період пізнього СРСР і 1990-х років була зумовлена економічними кризами, дефіцитом робочих місць та прагненням кращих умов життя. Після розпаду СРСР економічна нестабільність та масове безробіття змусили багатьох українців шукати роботу за кордоном, переважно в країнах Західної Європи та США. Період відзначався зростанням нелегальної зайнятості, відсутністю соціального захисту та експлуатацією працівників, проте став початком формування потужної української трудової діаспори.

⁴Малиновська О.А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія. Київ: НІСД, 2018. С. 472.

Сучасна еміграція українців має як економічні, так і політичні причини. Економічна міграція зумовлена пошуком вищої заробітної плати, кращих умов праці та соціального захисту, що спонукає українців виїжджати до країн ЄС, США та Канади. Політична еміграція посилилася внаслідок військового конфлікту та нестабільності в Україні, змушуючи багатьох шукати безпечні умови життя за кордоном. Війна призвела до масштабного переміщення населення, зокрема жінок і дітей, до європейських країн, що надали тимчасовий притулок і гуманітарну допомогу.

Таблиця 1.2

Аналіз причин та наслідків міграції

Вид міграції	Основні причини	Наслідки для країни виїзду	Наслідки для країни прибуття
Економічна міграція	Низький рівень заробітної плати, безробіття, відсутність кар'єрних перспектив	Зменшення трудових ресурсів, скорочення податкових надходжень, «відтік мізків»	Поповнення ринку праці, розвиток економіки, культурне розмаїття
Політична міграція	Військові конфлікти, політичні переслідування, порушення прав людини	Втрата активних громадян, ослаблення політичного потенціалу	Збільшення навантаження на соціальні служби, інтеграційні виклики
Трудова міграція	Пошук кращих умов праці, відсутність соціальних гарантій	Дефіцит кваліфікованих кадрів, демографічна криза	Заповнення дефіциту робочої сили, збільшення конкуренції на ринку праці
Вимушена міграція	Війни, екологічні катастрофи, економічні кризи	Депопуляція, руйнування економіки, зростання соціальної напруги	Збільшення кількості біженців, потреба у гуманітарній допомозі
Освітня міграція	Доступ до якісної освіти, можливість отримати міжнародний диплом	Втрата молодих перспективних спеціалістів	Розвиток науки та культури, залучення талановитої молоді

Джерело: 5

⁵Кондрашевська Ю. Проблема збереження національної ідентичності української діаспори (на прикладі українців Канади в другій половині ХХ ст.). *Схід*. 2017. № 1. С. 64–69.

Основними причинами економічної міграції є низький рівень заробітної плати, нестача робочих місць, економічні кризи та відсутність кар'єрних перспектив у країні походження. Мігранти зазвичай шукають стабільнішу економічну ситуацію, кращі соціальні гарантії та можливості для професійного розвитку. Явище має як позитивні, так і негативні наслідки. Для країни-донора воно може призвести до «відтоку мізків», дефіциту робочої сили та скорочення податкових надходжень, тоді як країна-реципієнт отримує економічну вигоду за рахунок притоку трудових ресурсів, але водночас може стикатися з соціальними та культурними викликами⁶.

Політична міграція виникає внаслідок авторитарних режимів, порушення прав людини, воєн, революцій або політичних переслідувань. Люди, які залишають свою батьківщину з цих причин, часто шукають притулку в країнах із стабільнішою політичною ситуацією та демократичними свободами. Політична міграція впливає як на країну, що втрачає активне населення, так і на держави, які приймають біженців, створюючи соціальні та економічні виклики, але водночас сприяючи міжнародному обміну досвідом і знаннями.

Трудова міграція виникає через економічну нестабільність, низький рівень зарплат, відсутність робочих місць або бажання професійного зростання. Основними напрямками трудової міграції є економічно розвинені країни, які потребують робочої сили в різних галузях. Такий процес впливає на державу-донора, зменшуючи кількість працездатного населення, але водночас сприяючи грошовим переказам, що підтримують економіку. Вимушена міграція відбувається незалежно від бажання людини і часто супроводжується втратами майна, розлукою з родиною та необхідністю адаптації в нових умовах.

⁶Скрипка Х. Культурно-мистецька діяльність української діаспори Великобританії як системна модель. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвуз. зб. наук. пр. молодих учених Дрогоб. держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка. Дрогобич: Посвіт, 2016. Вип. 16. С. 153–158.

Біженці та внутрішньо переміщені особи стикаються з труднощами легалізації, пошуком житла, роботи та інтеграцією в суспільство⁷.

Країни, що приймають вимушених мігрантів, можуть мати як економічні вигоди від припливу робочої сили, так і соціальні виклики, пов'язані з інтеграцією та забезпеченням базових потреб переселенців.

Освітня міграція спричинена прагненням отримати сучасні знання, перспективні спеціальності та міжнародний досвід, який відкриває ширші можливості для кар'єрного розвитку. Основними напрямками освітньої міграції є країни з розвиненою системою вищої освіти та високим рівнем наукових досліджень. Випускники часто залишаються працювати в країнах навчання, що сприяє відтоку інтелектуального потенціалу, але водночас створює можливості для міжнародної співпраці та обміну знаннями.

Еміграційні хвилі українців відіграли значну роль у формуванні українських діаспор у різних країнах світу та вплинули на соціально-економічний і політичний розвиток України. Історично еміграція була зумовлена політичними репресіями, економічними кризами, війнами та пошуком кращих умов життя. Важливим наслідком цих хвиль стало збереження національної ідентичності за кордоном, створення українських громад та культурних центрів, що сприяло міжнародному визнанню української нації. У сучасних умовах вивчення історичних еміграційних процесів дозволяє краще розуміти причини міграції та її вплив на глобальні тенденції.

⁷Шадріна Т. Українська діаспора в Канаді: мова «чужої» країни. Науковий вісник Ужгородського університету. Сер. Філологія. 2016. Вип. 2. С. 309–314.

1.2. Географія української діаспори

Географія української діаспори є широкою та різноманітною, відображаючи тривалу історію еміграційних хвиль, які почалися ще в середині XIX століття і тривають до сьогодні. Українці, виїжджаючи з рідної землі з

різних причин, таких як економічні труднощі, політичні репресії, війни та пошук кращих можливостей для життя, оселялися в різних країнах, утворюючи численні громади, що стали важливими складовими частинами суспільств цих країн⁸.

Таблиця 1.3

Розподіл української діаспори у світі

Країна	Основні регіони з поселеннями українців	Причини еміграції
США	Нью-Йорк, Чикаго, Детройт, Філадельфія	Економічні труднощі, політичні репресії, пошук кращого життя
Канада	Онтаріо, Альберта, Манітоба	Економічні можливості, пошук нових горизонтів
Польща	Варшава, Краків, Гданськ	Трудова міграція, економічні фактори
Італія	Рим, Мілан, Неаполь	Трудова міграція, економічні можливості
Чехія	Прага, Брно	Трудова міграція
Іспанія	Барселона, Мадрид	Трудова міграція
Великобританія	Лондон, Манчестер	Економічні можливості, політична ситуація
Німеччина	Берлін, Мюнхен, Франкфурт	Пошук кращих умов життя, трудова міграція
Аргентина	Буенос-Айрес	Економічні та політичні причини, зв'язки з українською еміграцією

Джерело: 9

В США українці переважно оселяються в Нью-Йорку, Чикаго, Детройті та Філадельфії, і серед основних причин еміграції виділяються економічні труднощі, політичні репресії та пошук кращих життєвих умов. Канадська діаспора зосереджена в таких провінціях, як Онтаріо, Альберта та Манітоба, і переважно емігрує через економічні можливості та пошук нових горизонтів. У Польщі українці оселяються в таких містах, як Варшава, Краків та Гданськ, де основною причиною є трудова міграція та економічні фактори.

⁸Семів Л. К. Сучасні проблеми людського капіталу у вимірі трудової міграції та рееміграції. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2016. Вип. 3. С. 67–70.

⁹Романюк М. Д. Міграційні загрози національній безпеці України: сучасні виклики, проблеми подолання. Демографія та соціальна економіка. 2015. №3. С. 99–111.

Італія, Чехія та Іспанія також є популярними країнами для трудових мігрантів, де українці оселяються в Римі, Мілані, Неаполі, Празі, Брно, Барселоні та Мадриді в пошуках кращих економічних можливостей. Великобританія, зокрема Лондон і Манчестер, приваблює емігрантів через економічні можливості та політичні фактори¹⁰. Німеччина, з містами Берлін, Мюнхен та Франкфурт, є місцем для пошуку кращих умов життя, а також трудової міграції. В Аргентині, зокрема в Буенос-Айресі, українці емігрують з економічних та політичних причин, враховуючи історичні зв'язки між Україною та цією країною.

Таблиця 1.4

Соціально-демографічна характеристика діаспор

Країна	Вікова структура	Рівень освіти	Рівень зайнятості	Сімейний статус	Культурні особливості
США	Переважає молодь та середній вік	Високий рівень освіти	Висока зайнятість	Більшість одружені, є й одинаки	Збереження українських традицій, активне культурне життя
Канада	Молодь та люди середнього віку	Високий рівень освіти	Висока зайнятість	Переважає сім'ї з дітьми	Активне залучення до українських організацій
Польща	Молодь та середній вік	Різний рівень освіти, переважно середня освіта	Зазначений високий рівень трудової міграції	Більшість одружені або в родинях	Активне збереження культурної ідентичності через заходи
Італія	Молодь та люди середнього віку	Середній рівень освіти	Середня зайнятість	Переважає сім'ї	Відзначення українських свят, культурна адаптація
Чехія	Переважає молодь	Високий рівень освіти	Висока зайнятість	Одружені сім'ї	Збереження українських традицій, активна участь у культурному житті

¹⁰Лібанова Е. М. Зовнішні трудові міграції українців: масштаби, причини, наслідки. Демографія та соціальна економіка. 2018. № 2(33). С.11–26.

Продовження таблиці 1.4

Іспанія	Молодь та середній вік	Середній рівень освіти	Середня зайнятість	Різноманітні родинні структури	Культурні заходи, адаптація до іспанської культури
Великобританія	Молодь та середній вік	Високий рівень освіти	Висока зайнятість	Більшість одружені	Збереження культурної спадщини, участь у культурних заходах
Німеччина	Молодь та люди середнього віку	Високий рівень освіти	Висока зайнятість	Сім'ї та одинаки	Активна участь у культурних організаціях та заходах
Аргентина	Молодь та середній вік	Різний рівень освіти	Середня зайнятість		Збереження традицій через культурні організації та заходи

Джерело:11

Вікова структура українців у зазначених країнах здебільшого представлена молоддю та людьми середнього віку, що свідчить про високу мобільність та прагнення до кращих економічних умов. Щодо рівня освіти, в більшості країн діаспори відзначаються високим рівнем освіти, зокрема в США, Канаді, Великобританії, Чехії та Німеччині. Водночас в Італії та Аргентині рівень освіти є середнім або різним, зокрема, з переважанням середньої освіти.

Рівень зайнятості українців за кордоном також є високим у таких країнах, як США, Канада, Чехія, Великобританія та Німеччина, де вони активно інтегруються в місцевий ринок праці. В Італії та Аргентині зайнятість виявляється середньою, що, можливо, пов'язано з особливостями трудової міграції та економічними можливостями цих країн.

¹¹ Дракохруст Т. В. Регіональні особливості трудової міграції населення України. Право та державне управління. 2016. № 4. С. 158–162.

Сімейний статус українців за кордоном варіюється, але в більшості випадків переважають сім'ї з дітьми або одружені. В свою чергу, це є характерним для таких країн, як Канада, Польща, Чехія та Великобританія, де сімейна структура має важливе значення. Культурні особливості українських діаспор проявляються у збереженні національних традицій та активній участі в культурних заходах. В США, Канаді, Чехії, Великобританії та Німеччині українці активно залучені до культурного життя, організовують святкування традиційних українських свят та підтримують культурні організації¹². У країнах, як Італія та Іспанія, українці також відзначають традиції, проте є більше процесів адаптації до місцевої культури, що визначає їх участь у культурному житті.

Географія української діаспори має велике значення для розуміння культурних, економічних і соціальних процесів, що відбуваються в країнах, де проживають українці. Розподіл українців по різних частинах світу визначається багатьма факторами, такими як історичні події, політичні умови та економічні можливості. Географічне розміщення українців відображає міграційні хвилі різних періодів історії, включаючи економічну та політичну міграцію. Важливість географії діаспори полягає в тому, що вона допомагає зрозуміти масштаби та наслідки еміграції, а також сприяє розвитку міжнародних зв'язків та співпраці між країнами, де українці мають значну присутність.

¹²Кучина Н. Фестиваль як феномен культури. Культура України. Випуск 65. 2019. С. 57-68.

1.3. Роль еміграції в розвитку української культури

Еміграція українців протягом століть мала важливу роль у розвитку української культури, сприяючи її збереженню та поширенню за межами батьківщини. Перші хвилі еміграції, які відбувалися з кінця XIX століття, обумовлювались економічними труднощами та політичними репресіями в Україні. Однак саме ці еміграційні процеси стали поштовхом для створення

діаспори, що сприяла збереженню національної ідентичності та культурних традицій за кордоном¹³. Українські громади, що утворювались у різних країнах, прагнули підтримувати мову, звичаї, фольклор, мистецтво та традиційні ремесла, зберігаючи їх на нових територіях.

Таблиця 1.5

Внесок емігрантів у розвиток української культури та збереження національних традицій

Напрямок	Внесок емігрантів
Література	Підтримка і розвиток української літератури через створення літературних об'єднань, видання книг, публікацій, журналів.
Мистецтво та культура	Організація виставок, культурних заходів, театральних виступів, музеїв. Збереження українських народних традицій.
Музика	Створення українських музичних колективів, розвиток національних музичних традицій, організація концертів і фестивалів.
Мова	Поширення української мови через школи, культурні центри, засоби масової інформації, переклади літературних творів.
Театр та кінематограф	Збереження українських театральних традицій, постановки вистав, участь у міжнародних театральних фестивалях.
Фольклор	Збирання та збереження українських народних пісень, танців, традиційних ремесел і свят.
Освіта та наукові дослідження	Заснування українських навчальних закладів, наукових об'єднань, підтримка наукових досліджень у сфері культури та історії.
Культурні організації	Створення культурних асоціацій та клубів для підтримки національної ідентичності, інтеграція українських традицій у міжнародне середовище.

Джерело: 14

Українська література, навіть за межами рідної землі, здобула популярність завдяки зусиллям емігрантів, які організовували літературні об'єднання, видавали книги, публікували твори українських авторів і створювали журнали, які сприяли розвитку національної культурної думки. Через українське слово зберігаються традиції, історія, проблеми і мрії народу, що, в свою чергу, підвищує обізнаність про українську культуру в світі.

¹³Воропаєва Т. С. Постколоніальні студії вчених української діаспори. Українознавчий альманах. Київ. 2017. Вип. 20. С. 18–21.

¹⁴Дракохруст Т. В. Договірні-правове забезпечення міграційної політики ЄС. Порівняльно-аналітичне право, Ужгород. 2019. № 6. С. 261–263.

Багато емігрантів активно підтримували переклади українських творів на інші мови, а також популяризували творчість українських письменників серед інших народів.

Мистецтво та культура є важливими складовими української ідентичності, які активно підтримувалися та розвивалися серед емігрантів. Завдяки еміграції українські митці змогли популяризувати національну культуру за кордоном, організовуючи виставки, концерти та театральні постановки, що сприяло збереженню та трансформації українських традицій. Багато митців, які виїхали за кордон, продовжили свою творчу діяльність, адаптуючи елементи українського фольклору та класичних мотивів до сучасних культурних контекстів¹⁵. Через культурні осередки українці за кордоном активно підтримували збереження народних ремесел, традиційних свят та обрядів, що дозволило зберегти важливі культурні елементи для майбутніх поколінь.

Українські емігранти активно популяризували національну музику, створюючи ансамблі, хори та виступаючи на міжнародних сценах. Зберігаючи традиції народних пісень, танців та інструментальних композицій, вони адаптували їх до нових культурних реалій, поєднуючи українські мотиви з музичними стилями країн перебування. Музика стала важливим інструментом підтримки національної ідентичності, що дозволило емігрантам відчувати зв'язок з рідною землею та передавати культурну спадщину наступним поколінням.

Мова є основою національної ідентичності та важливим елементом збереження культури, і еміграція значною мірою вплинула на її поширення та розвиток серед українців за кордоном. Українці, які виїхали за межі своєї батьківщини, активно зберігали рідну мову, створюючи мовні громади в різних країнах.

¹⁵Садова У.Я. Українська міграція в умовах глобальних і національних викликів XXI століття: наукове видання. Львів. 2019. С. 110.

Вони засновували українські школи, культурні центри та видавали книги, що дозволяло майбутнім поколінням підтримувати зв'язок з рідною мовою та традиціями. Мова стала важливим інструментом збереження національної самобутності, а також важливим фактором для інтеграції в нові суспільства, де українці зберігали свою культуру та одночасно адаптувалися до умов інших країн.

В еміграційних громадах театральне мистецтво стало інструментом для вираження емоцій та збереження національної ідентичності. Зокрема, українські актори та режисери працювали в театрах за кордоном, ставлячи п'єси українських авторів або створюючи нові твори, що відображали культурні особливості діаспори. Кінематограф, своєю чергою, допоміг донести українську культуру до широкої міжнародної аудиторії, зокрема через документальні фільми та художні стрічки, що порушували питання національної гідності, боротьби за незалежність і збереження культурної спадщини.

Фольклор української діаспори є важливим елементом збереження національної ідентичності за межами рідної країни. Важливим аспектом є усна традиція, яка передавалася від покоління до покоління через пісні, казки, легенди та обряди. Фольклор став потужним інструментом для підтримки єдності серед українців у діаспорі, зберігаючи зв'язок із рідною культурою. Народні пісні, танці та обряди не тільки підтримували українську культуру в нових умовах, але й адаптувалися до місцевих традицій, створюючи нові форми культурного вираження¹⁶. Через фольклор українці діаспори змогли зберегти свою культурну спадщину, що мала велике значення для майбутніх поколінь, особливо в умовах асиміляції та інтеграції в нові суспільства.

¹⁶Пак Н. А. Міграційна політика Європейського Союзу: проблеми і перспективи. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, 2017. № 2. С. 54-57.

Українці, що проживають за кордоном, активно долучаються до освітніх процесів, створюючи навчальні заклади, культурні центри та наукові установи, що сприяють збереженню мови, культури та історії. Діаспора активно підтримує наукові дослідження, спрямовані на вивчення історії українського народу, його культурної спадщини та соціальних процесів. Українські науковці, які працюють за кордоном, вносять вагомий внесок у розвиток світової науки, одночасно зберігаючи зв'язок з батьківщиною через наукові конференції, публікації та культурні обміни. Освітні ініціативи та наукові дослідження в українській діаспорі сприяють зміцненню ідентичності, розвитку національної гордості та збереженню української спадщини для майбутніх поколінь.

Культурні організації в українській діаспорі створюються для підтримки української мови, традицій, мистецтва та історії серед представників діаспори. Завдяки таким організаціям українці за кордоном мають можливість брати участь у різноманітних культурних заходах, концертах, виставках, театральних постановках та фестивалях. Організації активно працюють над популяризацією української культури, організовують курси з вивчення мови, літератури, традицій та фольклору¹⁷. Вони виступають платформами для обміну досвідом між різними поколіннями українців, сприяючи збереженню зв'язку з батьківщиною і зміцненню національної свідомості в умовах глобалізації. Культурні організації є важливим елементом підтримки спільноти, її інтеграції в суспільствах нових країн і продовження українських традицій для майбутніх поколінь.

Роль еміграції в розвитку української культури є надзвичайно важливою, оскільки українці, що проживають за межами країни, активно сприяють збереженню та розвитку національної спадщини.

¹⁷Надточій А. О. Причини зовнішньої трудової міграції та оцінка її наслідків для економіки України. *Теорія та практика державного управління*. 2015. Вип. 1. С. 106-113.

В еміграційних громадах зберігаються традиції, мова, мистецтво та релігія, що дозволяє підтримувати культурну ідентичність у нових соціокультурних умовах. Українці за кордоном стали важливими послами своєї культури, створюючи культурні організації, видаючи книги, організовуючи фестивалі та заходи, що сприяють популяризації української мови та мистецтва в різних країнах. Через еміграцію українська культура отримує нові впливи, вдосконалюється та адаптується до сучасних умов, одночасно зберігаючи зв'язок із традиціями.

РОЗДІЛ 2. УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ В УМОВАХ ДІАСПОРИ

2.1. Концепція культурної ідентичності в умовах еміграції

Проблема становлення національної ідентичності досліджувалась низкою вітчизняних та зарубіжних вчених. Так, у своїй роботі «Культурні основи нації», британський політолог Е.Сміт підкреслює, що «...згідно з модерністською концепцією, однією з характерних ознак нації є масова публічна культура, поширювана засобами державної стандартизованої системи масової освіти... Ця проблема ускладнена фактом, що історичний тип людської спільноти, позначений терміном нація, що ... як вважають, має колективну культурну ідентичність, або колективну політичну ідентичність, або і ту, і ту... Тож ... я пропоную таке визначення ідеального типу нації: це названа і самовизначена людська спільнота, члени якої плекають спільні міфи, спогади, символи, вартості і традиції, створюють і поширюють характерну публічну культуру й дотримуються спільних вартостей і спільних законів. Так само й національну ідентичність можна визначити як неперервне відтворення та реінтерпретацію структури вартостей, символів, спогадів, міфів і традицій, що становлять характерну спадщину націй, та ідентифікацію індивідів із цією структурою і спадщиною...»¹. З огляду на цю думку, є актуальним виявлення повноти та достовірності відображення у нашій національній ідентичності культурних, моральних, патріотичних цінностей та традицій української нації.

Український філософ Т. Воропаєва в своїй статті «Українська мова як базова основа національної ідентичності» досліджує процеси трансформації національної ідентичності в контексті змістовного наповнення мовних пріоритетів громадян України.

¹Гавеля О.М. Національно-культурна ідентичність та її ціннісні основи: освіченість, вихованість, моральність і патріотизм українців. *Культурологія. Культура і сучасність*. 2018. № 1. С. 21.

Нею поняття національна ідентичність визначається як найбільш органічна та стабільна підстава людської соціальності. Науковиця зауважує, що означене поняття пов'язано «... з почуттями приналежності та співпричетності до України, до її національних інтересів та базових цінностей українського народу (які ніколи не суперечили європейським цінностям)...»². Таким чином, вільне володіння українцями власною мовою та повноцінна інтеріоризація ними культурних цінностей – це не тільки ознакою освіченості, а й базова основою нашої національної ідентичності.

В монографії українського ученого М. Степико «Українська ідентичність: феномен і засади формування» зазначається: «... оскільки нова національна орієнтація передбачає успішний пошук позитивних загальних норм, то вибір тих або інших парадигм суспільного розвитку розпочинається передусім з руйнації старої ціннісно-нормативної системи суспільства як загальної основи соціальної інтеграції довкола нових цінностей. Таке суспільство отримує визначення перехідного, а стан його ціннісно-нормативної системи називають аномією. ... В умовах аномії уцентрується звичний механізм адаптації людини: пристосування її поведінки до наявних соціальних норм.

Починається протилежний процес – кристалізація нової ціннісно-нормативної системи на основі особливостей ціннісних переваг і нових ціннісних орієнтацій суспільства. Своєю чергою ціннісні орієнтації людей багато в чому визначаються їх загальним психічним станом, соціальним самопочуттям і психічним здоров'ям...»³.

²Воропаєва Т. Спільна ідентичність в контексті консолідації українства. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Українознавство. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2016. Вип. 1(18). С. 11-14.

³Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування: монографія. Київ: НІСД, 2011. С. 317.

Тобто, сталий розвиток сучасного українського суспільства залежить від ноосферного мислення людини, від загального позитивного самопочуття та морального стану всіх членів соціуму.

Таким чином – національно-культурну ідентичність слід розглядати як спільне усвідомлення українською нацією цінності власних традицій та освіти, культури та мови, яке підкріплюється патріотичними почуттями приналежності до однієї держави чи однієї нації, незалежно від свого юридичного статусу громадянства⁴.

Слід зауважити, що в різні історичні періоди розвитку українського суспільства існувало декілька відмінних між собою парадигм культурного та політичного розвитку із притаманними їм ціннісно-нормативними системами. Проте, поряд із необхідністю пристосування звичної для громадян поведінки до наявних соціальних норм, найважливішим залишалось збереження ними власної національно-культурної ідентичності, гідності, та поваги зі сторони інших людей⁵.

В контексті цієї роботи слід детальніше зупинитись на еміграції, яка є складним та динамічним фактором, що суттєво впливає на культурну ідентичність людей. Люди вимушені залишити свою батьківщину через важкі обставини: війни або природні катастрофи, політичні конфлікти та економічна нерівність, а також переслідування. Під час вимушеної еміграції культурна ідентичність трансформується під впливом різноманітних факторів:

1. Втрата культурної спадщини та її збереження. Емігрантам доводиться стикатися із викликом збереження своєї культурної спадщини в іншому суспільному середовищі.

⁴Гавеля О.М. Національно-культурна ідентичність та її ціннісні основи: освіченість, вихованість, моральність і патріотизм українців. *Культурологія. Культура і сучасність*. 2018. № 1. С. 22.

⁵Лешук М. Культурні осередки українців у США та Канаді. *Наукові записки НТШ*. 2015. № 2. С. 32–40.

В цьому випадку дехто активно дбає про збереження своєї мови та національних традицій, обрядів та культурних цінностей, інші, в той же час, можуть стикнутися із ризиком втратити ці аспекти власної ідентичності через асиміляцію чи невпізнання їхньої культури у новому оточенні⁶.

2. Адаптація до незнайомого середовища. Часто емігранти вимушені адаптуватися до нового соціального, економічного та культурного середовища. Адаптація включає в себе не лише вивчення нової мови та прийняття нових соціокультурних норм та звичаїв, а також асиміляцію в нове суспільство.

3. Збереження індивідуальної ідентичності. В еміграції часто виникають питання самоусвідомлення та індивідуальної ідентичності, власного місця особи у новому середовищі. Емігрант змушений шукати певний баланс між збереженням своєї культурної ідентичності та адаптацією до нових умов життя та суспільних традицій нового місця⁷.

4. Взаємодія з іншими культурами. Найчастіше емігранти доводиться стикатися з іншими культурами та спільнотами в новому середовищі. Така взаємодія призводить до обміну культурними цінностями, інтернаціоналізації та сприяє створенню гібридних культурних ідентичностей.

5. Психологічні аспекти. Еміграція, беззаперечно, викликає у емігрантів стрес, тривогу та почуття втрати. Ці психологічні фактори здатні вплинути на їхню культурну ідентичність та самоусвідомлення.

Зазначені аспекти роблять вимушену еміграцію складним викликом для збереження та розвитку культурної ідентичності.

⁶Спільноти українців у США: від минулого до сьогодення. *Firtka*: веб-сайт.

⁷Бойко В. В. Культурна ідентичність українців в умовах вимушеної еміграції: соціально-комунікаційні аспекти: монографія. Київ: Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2023. С. 200.

Важливо підтримувати психологічну та соціокультурну підтримку для емігрантів, а також сприяти розумінню та повазі до різних культур та спільнот у приймаючому суспільстві⁸. Вимушена еміграція часто призводить до змін у культурній ідентичності людей, адже вони втрачають зв'язок з рідною культурою. Це пов'язується з тим, що вони живуть у країні, в якій домінує інша культура, а також із тим, що в них немає можливостей підтримувати зв'язок із рідною країною. Разом із цим, емігранти змушені адаптуватися до нової культури, в якій їм доводиться жити. Звісно, все це призводить до змін у цінностях, традиціях, нормах, тощо.

Також емігранти часто вимушені формувати нову культурну ідентичність, що поєднує в собі елементи їхньої рідної культури та культури країни, до якої вони приїхали. Нова культурна ідентичність може бути результатом наступних факторів:

– Період, проведений у новій країні. Адаптація до культури нової країни прямо пропорційна періоду проживання у новій країні: чим він довший, тим більшою є адаптація до її культури. Це, врешті-решт, може призвести до того, що людина починає приймати норми, традиції, цінності, тощо нової культури.

– Контакти з людьми із нової культури. Емігранти, що багато контактують із людьми з нової культури, більш схильні мають більшу схильність до адаптації в цій культурі.

Виховання дітей. Молодше покоління, а особливо діти, народжені в еміграції, виховуються в культурному середовищі, що поєднує в собі елементи їхньої рідної культури та культури країни, до якої вони приїхали. Таким чином, вони можуть сформувати нову культурну ідентичність.

⁸Кан Л. Ю. Психологічні особливості трансформації соціальної ідентичності у емігрантів. *Science and technology: challenges, prospects and innovations: The 6th International scientific and practical conference (January 29-31, 2025)* CPN Publishing Group, Osaka, Japan. 2025. С.271 – 278.

Отже, еміграція – це доволі складний досвідом, що значно впливає на культурну ідентичність людей. Вона може призвести до втрати зв'язків із рідною культурою, адаптації до нової культури та формування нової культурної ідентичності.

2.2. Збереження національних традицій у діаспорі

Українська культура завжди розвивалась на перехресті соціальних ідеологій та мистецьких шляхів різних культур, так склалося історично. Проте, процес тотального нищення національної пам'яті та культурних і духовних надбань, які кореняться в багатовікових традиціях українського народу, вдалося зупинити завдяки старанням світового українства⁹.

«Нашого цвіту – по всьому світу». Здається, це прислів'я, найкраще характеризує українську діаспору, яка об'єднує понад 20 мільйонів людей, що мають своїми коренями Карпати та Поділля, Полісся та Причорномор'я – усі куточки України.

Українська діаспора – це збірне визначення української національної спільноти поза межами української національної території. Вона відіграє величезну роль у міжнародній спільноті, адже є важливим соціально-культурним, демографічним, інтелектуальним та інформаційним ресурсом України⁹.

Приклади, які наводить світовий досвід, свідчать про необхідну передумову інтелектуального прогресу нації – національну ідентифікацію людей. Беззаперечно: національна ідентифікація неможлива без урахування і використання історико-культурної спадщини.

⁹Яців І. Збереження традицій релігійно-обрядового мистецтва української західної діаспори в об'єктиві музикознавчих досліджень Мирона Федоріва. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія"*. Серія: Історичні науки. Острог, 2020. Вип. 31. С. 226–231.

Багата духовна спадщина народу України включає надбання національної культури українського народу, які створені не лише в Україні, а й поза її межами – в діаспорі та всюди, де твориться українська культура. Крилатий вислів Джорджа Сантаяна «ті, хто не пам'ятають історії, не знатимуть майбутнього» підкреслює ключову роль української діаспори попередніх періодів – збереження історичної пам'яті українського народу, тобто – його майбутнього, його незалежності¹⁰.

Розвиток культурного життя українців діаспори відбувався протягом усього періоду, здебільшого, за активної участі українських національно-культурних організацій, що сприяли розбудові культурних традицій, проте роль держави у цьому процесі була абсолютно незначною. Протягом довгого періоду еміграційні вливання українців проходили, здебільшого, по лінії трудової міграції, і тому не сприяли посиленню позицій української культури та мови, швидше вони призводили до асиміляції емігрантів¹⁰.

Впродовж минулого, ХХ ст., українська діаспора допомагала зберігати ідентичність українців та й зараз є складовою української національної культури, адже українці за межами своєї держави підтримують один одного та не лише не дають зникнути національній культурі, вони допомагають розвинути та зберегти культурні особливості України.

Необхідно відмітити, що саме за кордоном України було втілено в життя ідею незалежної української освіти та науки. Це сприяло вихованню нових українських спеціалістів у різних сферах із високим рівнем інтелекту та культури. Український вільний університет у Відні – перша заснована в діаспорі вища школа. Його фундатором став Союз українських журналістів і письменників, а співзасновниками – С. Дністрянський та М. Грушевський¹¹.

¹⁰Кан Л. Ю. Психологічні особливості трансформації соціальної ідентичності у емігрантів. *Science and technology: challenges, prospects and innovations: The 6th International scientific and practical conference* (January 29-31, 2025) CPN Publishing Group, Osaka, Japan. 2025. С.271 – 278.

¹¹Сучасний стан української діаспори і перспективи співпраці з нею. *Osvita.ua*: веб-сайт.

У 1923 р. в Празі було засновано Українське історично-філологічне товариство, до складу якого входили українські вчені: Дмитро Дорошенко, Дмитро Антонович, Олександр Колесса, Вадим Щербаківський та інші¹².

У Парижі, за сприяння українських науковців-емігрантів, створено бібліотеку ім. Симона Петлюри. З 1952 р. українська мова офіційно затверджена для вивчення у Паризькому державному університеті східних мов і цивілізацій. Ще один значний здобуток української діаспори – відродження діяльності Наукового товариства ім. Тараса Шевченка – спадкоємця заснованої в 1873 р. у Львові дослідницької установи з такою самою назвою. В 1947-1951 роках президія Наукового товариства перебувала в Мюнхені, надалі переїхала до Сарселю, що розташований поблизу Парижа, де знаходиться й дотепер¹³.

Величезний вплив на світову культуру мають митці – представники української діаспори. Так, Василь Авраменко, засновник української народної хореографії, прибув до США у 1929 р. до США. Ним було створено понад 50 ансамблів, що діяли по всій країні. Митець прагнув, щоб із українським мистецтвом познайомилось якомога більше американців. В 1934 р. танцювальний ансамбль за керівництва В. Авраменка, який на той час нараховував близько 300 осіб, виступив у Метрополітен Опера Гавс у Нью-Йорку, а сам Василь Авраменко став засновником школи народних танців у Нью-Йорку та студії звукових фільмів.

Проте, найбільшої світової слави зажив Олександр Архипенко – один з основоположників культури модернізму. Індивідуальні виставки у Німеччині, Франції та Англії, власна мистецька школа у Нью-Йорку відкрив власну школу.

¹²Сучасний стан української діаспори і перспективи співпраці з нею. *Osvita.ua*: веб-сайт.

¹³Маркусь В. Українська діаспора: соціологічний аналіз. Чикаго: Ukrainian Research Institute, 1989.

Василь Авраменко створив понад 750 композицій, серед них – бронзові плити-барельєфи Богдана Хмельницького та Михайла Грушевського. Роботи відомого скульптора експонувалися у найбільших музеях світу, він постійно виступав із доповідями на мистецькі теми в американських університетах та мистецьких товариствах¹⁴.

Завдяки діяльності українських емігрантів впродовж кількох поколінь української діаспори, наша культура й традиції зберігаються в США та Канаді дотепер, та незмінно привертають увагу представників багатьох інших національностей у цій культурній країні. Приклад цього – українські культурні фестивалі, що відбуваються в американських містах, в яких проживає велика кількість українців. Як популярний засіб міжкультурної комунікації і цікавого дозвілля ці фестивалі залучають велику кількість не тільки українців, а й американців та емігрантів із інших країн, що цікавляться українською культурою. Можна назвати декілька найбільших фестивалів української культури, що проходять в США та Канаді щорічно:

1. Фестиваль української культури в Торонто (Bloor West Village Toronto Ukrainian Festival) – найбільший у Північній Америці. Традиційно, Фестиваль відбувається чи серпні вересні, триває протягом трьох днів. Мета фестивалю – популяризація української культури. Організаторами Bloor West Village Toronto Ukrainian Festival виступають Ukrainian Canadian Art Foundation (Українська культурна спілка Торонто) та Ukrainian National Federation Toronto Branch (Український національний дім у Торонто). Участь у фестивалі беруть місцеві українські громадські організації, а також гості з України та інших країн¹⁵.

¹⁴Сучасний стан української діаспори і перспективи співпраці з нею. *Osvita.ua*: веб-сайт.

¹⁵Гетьман В. Українські фестивалі в США та Канаді. *Ukrainian Magazine*: веб-сайт.

2. Український фестиваль у Філадельфії – Ukrainian Festival in Philadelphia (штат Пенсільванія, Сполучені Штати Америки) – ще один із найбільших у світі українських фестивалів. Він триває протягом трьох днів щорічно в кінці липня. В рамках фестивалю відбуваються концерти та виставки українського ремесла, майстер-класи¹⁶.

3. Український фестиваль Великого Вашингтона – Ukrainian Festival of Greater Washington. Щорічний фестиваль у місті Сільвер-Спрінг (штат Меріленд, США). Його було започатковано у 1995 році. Мета цього фестивалю – популяризація української культури і традицій, української спадщини в широкому сенсі, та залучення громадян різних національностей до спілкування та обміну досвідом¹⁶.

4. Фестиваль української культури «Uketoberfest» – один із найяскравіших фестивалів. Це доволі «юний» фестиваль порівняно молодий: його засновано у 2017 році Українською культурною спілкою та Українським національним музеєм у співпраці з іншими українськими організаціями у Чикаго. В рамках фестивалю відбуваються концерти української музики та виступи улюблених українських зірок, виставки виробів українського народного мистецтва та майстер-класи з танців та української кухні, інші заходи, які привертають увагу гостей з США та світу¹⁶.

5. Ukrainian Village Fest – Фестиваль Українського села. Його назва обумовлена місцем проведення – український район, який має назву Українське село (Українська околиця). Практично це один із найпрестижніших районів міста у Вест-Тауні, адміністративній одиниці Чикаго. В цьому районі розташовуються Український національний музей та Український інститут модерного мистецтва, філіал «Пласту», українські ресторани, кав'ярні та крамниці тощо, тобто вирує українське життя. Започатковано фестиваль у 2002 році, як етнічний, зараз він відбувається щорічно¹⁶.

¹⁶Гетьман В. Українські фестивалі в США та Канаді. *Ukrainian Magazine*: веб-сайт.

Беззаперечно, що українські фестивалі в Америці – важливий культурний захід для української громади у Канаді та США. Вони та відображають значну роль українців у цих країнах та дають можливість українцям насолодитися своєю культурою, відчути зв'язок із батьківщиною та своїм корінням. Також культурні фестивалі – це чудова нагода для американської американської громади дізнатися про українську культуру та традиції, Україну загалом.

Особливо важливими національні культурні фестивалі є зараз, в умовах російсько-української війни. Вони стали важливим інструментом культурної дипломатії, який допомагає здобувати прихильність громадян США та Канади різного національного походження до України, її прагнення до свободи та територіальної цілісності, дають змогу більше розповісти про ситуацію в Україні. Величезну роль відіграє участь у національно-культурних фестивалях місцевих політиків, членів парламентів та органів влади різного рівня, лідерів думок тощо.

Відмінним є те, що в останні роки багато американців та канадців приходять на українські фестивалі саме із метою підтримати українців, висловити їм свою повагу та захоплення та зробити фінансовий внесок у нашу перемогу¹⁷.

Історично склалось так, що закордонне українство завжди було важливим інтелектуальним, соціально-культурним, демографічним та інформаційним ресурсом країни, і досі залишається зберігачем національних мовно-культурних та історичних традицій, показуючи зразки ефективної культурницької діяльності, яка дозволила їм навіть у значній віддаленості від Батьківщини зберегти власну ідентичність як представників української нації.

¹⁷Медійна активність української діаспори в інформаційній війні. *Lvivport*: веб-сайт. С. 247.

2.3. Виклики та проблеми збереження ідентичності

Друга хвиля української еміграції розпочалася внаслідок Першої світової війни та української революції 1917-1921 років. Цей період тривав приблизно до початку Другої світової війни у 1939 році. Він став часом переосмислення та надій на краще майбутнє¹⁸.

Поряд із соціально-економічними причинами, які стимулювали цей процес, зокрема еміграцію українців зі Східної Галичини, Північної Буковини та Закарпаття (після закінчення Першої світової війни і розпаду Австро-Угорщини ці території відійшли, відповідно, до Польщі, Румунії та Чехословаччини), самодостатнє значення для започаткування цієї еміграційної хвилі мали політичні причини¹⁹.

Цю еміграцію із повною підставою можна зарахована до «розливних» або «дифузних». Головна особливість такої еміграції полягає в тому, що вона постає під впливом колективних страхів та терпінь, доволі потужних, здатних зрушити маси. Еміграції «дифузного» типу пояснити дією об'єктивних причин міграції, спричинених соціально-економічними чинниками, вже недостатньо.

Отже, розпорошившись по безлічі країн Європи та Америки, зокрема – Німеччини, Канади та Сполучених Штатів, відчуваючи нестатки й труднощі повсякденного життя, українські емігранти не стали безликою людською масою. В різних країнах Європи поселилося близько 80 тисяч українців. У них виявилось достатньо внутрішніх сил для самоорганізації, а відтак – для збереження себе як частини українського етносу, що змушено була відірвана від його ядра. Збереженню української ідентичності в умовах еміграції сприяла діяльність створених емігрантами у місцях їхнього скупчення численних громадських та культурно-освітніх установ.

¹⁸Цапко О. М. Культурницька діяльність українців Австралії в другій половині ХХ ст.: здобутки та проблеми. *Становлення держави Австралія: здобутки та подолання проблем*: збірник наукових праць. Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2021. С. 247.

¹⁹Маркуш М. Роль церков у збереженні ідентичності діаспори. *Український історичний журнал*. № 3. 1995. С. 45–52.

Зокрема, у Чехословаччині було засновано кілька українських вищих навчальних закладів та науково-дослідних інституцій²⁰.

Після розпаду Австро-Угорської імперії Галичину було окуповано Польщею, Буковину – Румунією, а Закарпаття – Чехословаччиною. Внаслідок цього, українців також спіткали тяжкі економічні умови, що призвели до масового виїзду за океан цілих сімей. Із другою хвилею понад 67 тисяч чоловік прибуло до Канади. На відміну від емігрантів першої хвилі, вони селилися не тільки у степах Західної Канади, а й у великих промислових містах східної частини країни, де знаходили роботу на фабриках та заводах²¹.

За сім років емігранти другої хвилі оформилися в таборах для «переміщених осіб» в окрему спільноту. Створюючи, таким чином, своєрідну державу в державі. Почали виникати таборові школи, кооперативи, майстерні, преса, навіть університет. Розвивалися література та образотворче мистецтво, засновувалися нові політичні організації.

Емігранти другої хвилі були людьми переважно молодшого та середнього віку, що пройшли крізь горнило боротьби та належали до інтелігенції. Це сприяло створенню в діаспорі дуже динамічної структури, що охопила все: від спортивного життя до літературних гуртків і видань. Активна українська громада частково охопила також попередню генерацію іммігрантів. Велику роль в цьому відігравали національні церкви – Українська православна та Українська греко-католицька зі своїми владиками, метрополіями, єпархіями та семінаріями.

Визначним стало те, що проти першої хвилі еміграції освітній рівень тих, хто виїхав за кордон у часовий проміжок між двома світовими війнами, був значно вищим.

²⁰Engaging the Ukrainian Diaspora in Reconstruction and Development Report from expert discussions organized by ODIHR in the period of 9 February – 3 July 2023. 46 p.

²¹Сковронська І. Сучасні виклики та чинники збереження національної ідентичності українців. *Сучасна прикладна лінгвістика*: збірник наукових праць. Дніпро: ВНПЗ «ДГУ», 2023. Ч. II. С.167 – 174.

Завдяки цьому їх адаптація в новому соціокультурному середовищі відбувалась швидше, вони швидше змогли стати повноцінними громадянами країн в'їзду. Це особливо стосувалося українських політичних емігрантів. Не дивлячись на те, що початково у них не було наміру довго затримуватися за кордоном, реальна ситуація змусила їх переглянути цю настанову та докласти активних зусиль, щоб інтегруватись у суспільства країн осідку. Адже в багатьох випадках ішлося про елементарне біологічне виживання цих людей. Таким чином, міжвоєнні українські політичні емігранти мимоволі ставали одним із джерел формування української діаспори, впливали на збільшення її чисельності та підвищення культурно-освітнього рівня та політичної свідомості, сприяли поширенню ареалів розселення українців у зарубіжному світі²².

Серед потоку міжвоєнної еміграції були ті, хто був змушений виїхати через утиски сталінського диктаторського режиму його нехтування українськими культурними здобутками та знищення церкви. До цієї когорти належали відомі науковці Ю. Вернадський, Ю. Кистяківський, О. Грановський, В. і С. Тимошенки. В еміграції також опинилися: один із керівників Центральної Ради Володимир Винниченко та міністр освіти УНР Іван Огієнко, а також багато інших.

Визначним явищем періоду другої хвилі еміграції стала рееміграція, яка відбулася на початку 20-х рр. ХХ ст. Цей процес був зумовлений сподіваннями деякої частини емігрантів, що політичний устрій Радянської України можна змінити на демократичний. Проте, більшість реемігрантів у 30-х рр. було репресовано. Проте, звісно, існували винятки, зокрема – рееміграція Михайла Грушевського.

На території Канади українські іммігранти стикнулися із неприхильним ставленням з боку влади, адже українці, як піддані Австро-Угорщини часто розглядалися як таємні агенти імперії.

²²У столиці Латвії розпочався VIII фестиваль української молоді «Балтійські зорі». *Вголос*: веб-сайт.

Таким чином, через непрості умови виживання на канадських землях українська громада була змушена триматись консолідовано, проте, водночас, ізольовано від місцевого населення, соціального та культурного життя нової батьківщини. Саме фактор відчуженості став основоположним у процесі формування історії української громади в Канаді. Адже, через зазначені чинники, вона залишалась замкненою в собі²³.

Слід відзначити, що еміграція часто призводить до появи специфічного типу усвідомлення, який полягає у готовності приймати виклики, мобілізованості для боротьби з труднощами, мотивації до навчання та засвоєння нових знань, проте водночас, еміграція має характерні риси невизначеності що розділені множинною ідентичністю та відсутністю почуття безпеки²⁴.

Перебування української громади в Канаді можна назвати існуванням «держави в державі». Фактично, українцями була побудована модель рідної країни у мініатюрі. Школи, хати-читальні, будинки культури із українською мовою та традиціями, із Тарасом Шевченком, церква – усе це створювали українці повсюдно, в місцях компактного проживання. Така суспільна модель відчутно полегшувала посттравматичний синдром. «Услід за хліборобами їхали на Захід українські письменники та інші літератори, священики та громадські працівники. Спільними зусиллями будували вони церкви, народні доми, читальні, засновували часописи, друкували книжки», – свідчить Яр Славутич²³.

Окремого погляду вимагає питання мови. Історія її розвитку на непритаманній території переважно визначається історією її народу в нових обставинах проживання.

²³Українська діаспора. URL: <https://surl.li/twsppg>

²⁴Шадріна Т.В. Українська канадська література: синдром розщепленої ідентичності. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологічна». Випуск 54. С.230 – 233.

Беззаперечно, що свідома відмова перших іммігрантів вивчати англійську, автоматично унеможлиблювала їхнє входження до канадської спільноти. Для них «послугування виключно українською мовою є певною маніфестацією своєї відмінності, чужорідності в канадському суспільстві», – стверджує Н. Тучинська²⁵.

Швидше, ця реакція на вороже ставлення до них нової батьківщини була свідченням підсвідомого прагнення зберегти свої національні риси, а це було рівнозначно виживанню. «Дехто досягав психологічної та соціальної стабільності частково засвоюючи канадські традиції, але продовжуючи зберігати свій фольклор та вірування»²⁵. Для українців поза Батьківщиною, материнська мова слугувала індикатором збереження як нації, гарантом «нерозчинення» в інших етнічних групах.

Національне самоусвідомлення канадських українців, що прибули із першою хвилею еміграції, було чітко окресленим. Мова тут виступала одним із факторів, який закріплював їхню національну ідентичність.

Проте серед емігрантів другої хвилі були й ті, хто розумів, що їм доведеться «приймати правила гри», прийняті у новій країні задля досягнення успіху та гідного життя у майбутньому. Все це, відповідно, передбачало обов'язкове вивчення англійської. Таким чином, емігранти політичної хвилі активно вливалися в канадське соціокультурне середовище та почали брати участь у громадському житті країни, адже в той час англійська давала владу, можливості і гроші.

Таким чином, не полишаючи усвідомлення власного українського походження, переселенці охоче приміряли на себе нову роль – канадських громадян. «Національне самоусвідомлення емігрантів, яке формується під впливом історичних та культурних дискурсів як країни походження, так і країни еміграції, часто-густо виявляється розділеним навпіл поміж двох дискурсів та двох країн», – зазначає з цього приводу Н. Тучинська²⁵.

²⁵Чотири хвилі української еміграції. «Ми українці»: веб-сайт.

Слід зазначити, що з кожним наступним поколінням ставлення до національної ідентичності дещо змінюється. Наступне покоління суттєво віддаляється від своєї далекої батьківщини походження, про яку знає тільки із оповідей старшого покоління, з багатьох причин. По-перше, інстинкт виживання формує інші пріоритети: народжене в Канаді, нове покоління є її громадянами та носіями її традицій та звичаїв. По-друге, Україна для нового покоління – не більше, ніж опоетизована в розповідях батьків та дідів країна предків, якої вони ніколи не бачили. Вона є чужою для них. Таким чином, нове покоління ідентифікує себе вже як канадців, а їх байдуже ставлення до української мови викликане очевидною відсутністю та примарністю перспективи застосовувати її на практиці²⁶.

Слід зазначити, що для національних меншин мова часто є інструментом приниження. З одного боку, незнання англійської мови – це фактично тавро найнижчого класу. З іншого боку, повсякчасна зневага корінних канадців до іммігрантів через помітний мовний акцент та їхні «важковимовлювані» прізвища. Наприклад, відома сучасна канадська письменниця українського походження Дженіс Кулик Кіфер, що номінально належить до другого покоління української діаспори, адже народилась вона у Канаді, розповідала: «Пам'ятаю, як почувалася приниженою, тому що деякі люди не могли вимовити прізвище Кулик, їм воно видавалось кумедним». Свою приналежність до етнічних меншин Дженіс, за її словами, відчувала протягом всього дитинства.

Отже, у дітей переселенців спрацьовує абсолютно інший механізм виживання: відмовившись від батьківської мови, вони також позбавляються дискомфорту від зверхнього ставлення корінних канадців до них як до чужинців, через добре володіння англійською, та, водночас, відкривають собі шлях до рівноправного проживання в країні, що стала їхньою батьківщиною за народженням.

²⁶Чотири хвили української еміграції. «Ми українці»: веб-сайт.

Таким чином, третє покоління української діаспори в Канаді ще більш віддалилось від країни походження: виховані в західних традиціях, вони добре володіють англійською, яку вважають рідною мовою, та переважно слабо обізнані з історією країни їхніх предків, а то й зовсім не знають української, так як вивчають її задля демонстрації поваги до дідів та батьків, та, відповідно, погано нею володіють²⁷.

Слід зазначити, що «мовне питання» – доволі болюче для представників діаспори. Адже мова без перебільшення відіграє націєвірну роль, та є обов'язковим атрибутом менталітету нації⁶². Нація, яка не має своєї мови, перестає бути нацією. Для переміщених осіб, що утворюють етнічну громаду, саме мова виконує роль одного з ключових консолідуючих факторів. Як зауважує Н. Тучинська, громада втрачає свою згуртованість, коли втрачає мову²⁸. Відповідно третє покоління україно-канадців, не вивчаючи батьківської мови, не відчувається приналежним до своєї нації та, повністю асимілювавшись в чужому соціокультурному середовищі, остаточно відщеплюється від української громади.

Напевно, кожна нація інстинктивно прагне самозбереження, та воліє прищепити і зберегти власну культуру в чужому етноментальному середовищі. Але атмосфера, яка була створена навколо українців на канадській землі, тільки сприяла поглибленню інтеграційної кризи.

Звісно, що мова яка є засобом зв'язку із покинутою Батьківщиною, значно полегшує болісні відчуття. Вона стає містком, яким будують емігранти, сподіваючись колись повернутись, чи пуповиною, яку вони бояться розірвати, тим самим назавжди втративши єдність із власним народом та батьківською землею.

²⁷Українська діаспора. URL: <https://surl.li/twspgg>

²⁸Чотири хвили української еміграції. «Ми українці»: веб-сайт.

Утім, прагнення вижити та пристосуватись до нових умов життя змушувало україно-канадців опановувати англійську та, поступово формуючи іншу ментальність, дещо відмежуватись від власної духовної спадщини: мови, історії та культури.

РОЗДІЛ 3. ІНСТИТУЦІЇ ТА ІНІЦІАТИВИ ДІАСПОРИ У ЗБЕРЕЖЕННІ КУЛЬТУРИ

3.1. Роль українських церков у діаспорі

Церква завжди відігравала важливу роль в житті української діаспори, адже більшість українських іммігрантів – віруючі. Консолідація українців, що були змушені покинути рідну країну довкола релігійної єдності та збереження українських християнських традицій, моральна, а часом і фінансова підтримка нужденних українських переселенців, стали ключовими показниками діяльності церкви закордоном¹.

Роль церкви у житті української діаспори пов'язується із декількома чинниками:

1. Релігійність українського народу.
2. Соціальний зміст діяльності Церкви, який окреслюється в умовах проживання українців за межами рідної країни.
3. Історія української еміграції, що є складовою Української церкви, яка «...За Христовим покликанням, з'являлася ... на дорогах, щоб напоїти спраглих Словом Божим»⁹.

Соціальна значимість діяльності церкви починає свій відлік з моменту виникнення перших релігійних структур закордоном.

¹Недошитко І. Роль церкви в житті української діаспори США. *Міжрелігійний діалог та його вплив на суспільство, політику, бізнес, культуру*: зб. Матеріалів міжнародної наукової конференції, Тернопіль, 13 жовтня 2021 р. / під заг.ред.: О. Є. Гомотюк. Тернопіль: ФОП Осадца Ю.В., 2021. С. 100 – 103.

²Дзира Олеся. Українська греко-православна церква в Канаді: проблеми будівництва (1918 – 1939 рр.). *Українознавчий альманах*. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 2018. Випуск 23. С. 92 – 98.

Слід зауважити, що в діаспорних громадах Церква ніколи не була суто релігійною установою, вона завжди слугувала та залишається центром

організації суспільного життя та освіти, культури та самозбереження, виховання дітей та молоді, допомоги та благодійності. Беззаперечно – доля української еміграції закордоном тісно пов'язується зі статусом Української церкви, що заявила про свої позиції із появою перших емігрантів.

Церква стала провідною духовною цінністю національної культури в умовах життя діаспори, починаючи із першої хвилі української еміграції – на межі XIX–XX ст. Священиками та активістами церковних громад відігравалась виняткова роль на перших етапах життя іммігрантів, вони прагнули допомогти вербалізувати проблеми переселенців, доносячи їх до владних кіл та за можливості вирішувати самостійно. Окрім цього, церква стала епіцентром культурного життя, підтримуючи національну ідентичність перших іммігрантів та прищеплюючи її наступним поколінням³.

На другу половину XIX ст. припадає початок еміграційного процесу українців до Північної Америки із Західної України, Галичини та Карпатської Русі, що були, на той час, провінціями Австро-Угорщини. Серед цих емігрантів налічувалась велика кількість греко-католиків. Саме тому однією із перших на Північноамериканському континенті постала Українська католицька церква – такою була офіційна назва українців-католиків на поселеннях, що водночас і дотепер залишилася найбільшою та найавторитетнішою серед автономних церков. Степан Кияк, у своїй роботі «Українська діаспора як символ церкви-паломниці», писав: «...УКЦ завжди ішла за своїми дітьми на чужину в особах священиків і єпископів, поділяючи долю і недолю своїх духовних дітей, пов'язуючи з Батьківщиною, даючи їм духовне підкріплення, відіграючи роль духовної берегині українських душ»³.

³Ілнyтська М. В. Identity of multicultural literature as an example of the works of Janice Kulyk Kiefer, Maxine Hong Kingston. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2024 № 67. С. 156

Українська Православна церква в Сполучених Штатах Америки, також посідає значне місце серед релігійних формувань українців-емігрантів. Вона є

однією із перших церковних організацій православних українців поза межами України.

Українська автокефальна православна церква США була організована як невід'ємна частина Української автокефальної православної церкви, яка відродилась в Україні у 1920-х р.⁴. Серед політичних емігрантів, що залишили Україну, був єпископ Іван Теодорович, який першим очолив Церкву, що поступово збільшувалася також за рахунок колишніх греко-католиків, які відійшли від Московського Патріархату, та наступних хвиль переселенців⁵. Як і Українська православна автокефальна церква, УАПЦ США також була автокефальною. Про це вказано на початку конституції, яка визначала її автокефальною, тобто – незалежною в усіх питаннях свого існування та уряду, а її права урівнювались із правами інших автокефальних церков.

У Канадському законодавстві встановлено свободу віросповідання та існує дозвіл організовувати релігійне життя згідно переконань громади. Проте, існують і певні норми. Так, державна реєстрація церковної громади закріплюється чартером., тобто – державним дозволом на існування, ухваленим парламентом. Українською православною церквою було здобуто канадський державний чартер у 1929 році⁶. Чартер було складено, за дорученням четвертого собору, М.Стечишиним – членом консисторії Української греко-православної церкви. Були внесені кардинальні зміни до пунктів Статуту, що мали дістати санкцію парламенту Канади.

⁴Іlnytska M. B. Identity of multicultural literature as an example of the works of Janice Kulyk Kiefer, Maxine Hong Kingston. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2024 № 67. С. 156

⁵Стефанишин О., Саламандра Т. УПЦ США: історія заснування та динамічне сьогодення. С. 104 – 106.

⁶Соловей С.А. Культурна ідентичність українських біженців: внутрішні конфлікти та суб'єктивні причини міграції: кваліфікаційна робота бакалавра. Київ, 2023. С. 62.

Таким чином, організаційні засади побудови конфесій серед українців США та Канади, виконували важливі функції та мали величезне значення для української спільноти. Сучасний дослідник Наталія Кочан, у своєму

дослідженні «Зарубіжний український католицизм: історія і сучасність», зазначає: «...важко перебільшити значення інтеграційної функції українських церков у діаспорі. Вони стали не тільки ланкою, що єднала українців з батьківщиною, їхня діяльність сприяла консолідації української національної меншини в країнах поселення, гальмувала процес асиміляції»⁷.

Церква реалізує свою соціально-політичну функцію методом розробки й удосконалення власної соціальної доктрини із урахуванням умов проживання в країні перебування: висвітлюючи доктрини в інформаційних виступах та зверненнях до народу, в проповідях священнослужителів, що коментують події, які відбуваються в світі, з позицій Церкви та інше. Соціально-політична роль Церкви поєднується зі здійсненням навчально-виховної діяльності. Частина школярів вивчає основи релігії в «світських» школах та у недільних школах при церквах. Ці здобутки та накопичений досвід є особливо цінними для навчальних закладів такого типу в Україні, де система духовних центрів досі розвинена недостатньо, зокрема у православ'ї.

Таким чином, від початку існування Церкви в еміграції, яке є важливим для української громади, на Північноамериканському континенті створюються спеціальні навчальні заклади: колегії, семінарії, академії, університет. Вони забезпечують не лише релігійний, а й національно-культурний розвиток українства.

⁷Іlnytska M. B. Identity of multicultural literature as an example of the works of Janice Kulyk Kiefer, Maxine Hong Kingston. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2024 № 67. С. 156

Єпископ Костянтин Богачевський, що започаткував у Стенфорді Український коледж, наголошував: «Щоб наша Церква, що так відмінна від інших і так маркантно національна, вдержалася, треба їй провідної інтелігентної верстви, котра любила б цю Церкву та дорожила б усім, що

українське. Треба виховати свою власну, свідому американсько-українську інтелігенцію, в першій мірі своє, свідоме, українське духовенство»⁸.

Особливо важлива роль серед спеціальних навчальних закладів Української греко-католицької церкви як у діаспорі, так і в Україні належить Українському католицькому університету ім. св. Климента Папи, заснованого митрополитом Йосипом Сліпим у 1963 р. у Римі⁴⁵. Конституція названого навчального закладу зазначає, що його філії дозволяється відкривати там, де для цього створюються належні умови.

Так, у 1973 р. в Чикаго, у 1976 р. – у Вашингтоні, а в 1977 р. – у Філадельфії розпочали свою діяльність відділи Українського католицького університету. Проте, мрією митрополита Андрея Шептицького та патріарха Української греко-католицької церкви Йосифа Сліпого та декількох поколінь галичан було те, аби в Українському католицькому університеті навчалися студенти з України.

Цю мрію церковних діячів було здійснено після здобуття Україною незалежності, в 1994 р. – розпочато будівництво університету, а в 2002 р. – відбулося відкриття Українського католицького університету у Львові. Це єдиний заклад, діяльністю якого є вишкіл освічених та духовно зрілих молодих кадрів для Церкви й України⁹.

⁸Inytska M. B. Identity of multicultural literature as an example of the works of Janice Kulyk Kiefer, Maxine Hong Kingston. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2024 № 67. С. 156

⁹Соловей С.А. Культурна ідентичність українських біженців: внутрішні конфлікти та суб'єктивні причини міграції: кваліфікаційна робота бакалавра. Київ, 2023. С. 62.

Українська греко-католицька церква в Сполучених штатах Америки утримує суботні та недільні школи для дітей та юнацтва, опікується численними організаціями для молоді та дорослих, співпрацює із численними громадськими організаціями.

Українська православна церква в США, так само, як і Українська католицька церква, є центром збереження та просування світської української культури та національної ідентичності.

Створення церковної структури сприяло не лише збереженню Церкви, воно створювало умови розвитку культурних та національних надбань українського народу на теренах Північної Америки. Так, Український музей етнографії та Бібліотека у Стенфорді, що заінкорпоровані в штаті Коннектикут як окремікультурні установи, є невід'ємною частиною Стенфордської єпархії УКЦ.

Також велику роль в релігійному житті українців відіграють протестантські церкви. Найчисельніші федерації: Всеукраїнське євангельсько-баптистське братство та Українське євангельське об'єднання у Північній Америці. Велика кількість послідовників належать до П'ятдесятницького братства Америки. Аналіз діяльності українських церков у Північній Америці, та їх українотворчої місії свідчить, про їх важливу складов багатогранного життя діаспори, яка є специфічним компонентом соціальної структури суспільства, адже для релігії є характерною комунікативна функція, що полягає в підтримуванні зв'язків між віруючими шляхом створення почуття віросповідної єдності не лише під час релігійних дій, а і в особистому житті та сімейно-побутових відносинах, а також –стосунках в рамках різноманітних клерикальних організацій¹⁰.

¹⁰Дзира Олеся. Українська греко-православна церква в Канаді: проблеми будівництва (1918 – 1939 рр.). *Українознавчий альманах*. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 2018. Випуск 23. С. 92 – 98.

Саме цим методом українці мають змогу долучитись до інтеграційних процесів у світі, в Україні та в громадах. Окрім цього, релігія має значний вплив на розвиток та книгодрукування, малярство та музику, архітектуру та збереження цінностей культури, нагромадження та трансформацію

культурного досвіду, на формування та розвиток естетичних цінностей, а також – на традиційні норми поведінки віруючих.

Церкві також належить велика культурна функція. Вона сприяє культурному розвитку суспільства, та створює духовні цінності, які збагачують не лише релігійну, а й світську та загальнолюдську культуру, посилюють українську самобутність. Беззаперечно: без жертовної сподвижницької діяльності українського духовенства на Північноамериканському континенті збереження національної самобутності українців та забезпечення їхнього духовного розвитку, культурного прогресу було б не мислимим.

3.2. Культурні інституції діаспори

В рамках цієї роботи було розглянуто культурні інституції української діаспори в Канаді, Сполучених штатах Америки та Німеччині. Почати слід із канадської української діаспори – найбільшою за чисельністю серед усіх світових українських спільнот.

Канада – один із найважливіших осередків української громади у світі. Беручи до уваги розвинену мережу української громади, Канада – важливий осередок українських студій у світі. Завдяки своїм культурним та академічним центрам, освітнім ініціативам та архівним колекціям, а також дослідницьким проектам, українські студії в Канаді сприяють поглибленню розуміння української історії, культури та сучасних реалій серед канадців та українців поза межами України¹¹.

¹¹Никифорова Л.А., Чернишева Катерина. Культурні надбання української діаспори. *Український світ*: веб-сайт.

В Канаді в цілому налічується біля тридцяти осередків українських студій. У м. Торонто розташовується штаб-квартира Світового конгресу українців. Вона представляє інтереси понад 20 млн. українців у понад 60

країнах світу, її метою є координація дій української діаспори в усьому світі. На сьогодні президентом СКУ є Павло Грод.

За даними офіційного перепису 2021 року українська громада нараховує 1 млн 258 635 тис. осіб (3,5% від загального населення країни). За даними Конгресу українців Канади українська громада нараховує більше 1 млн 359 тис. осіб⁶⁴, а головними містами організованого канадсько-українського життя слугують Торонто, Монреаль, Оттава, Вінніпег, Едмонтон, Саскатун, Ріджайна та інші.

Щороку в різних канадських містах проходить біля 10 різноманітних українських фестивалів. Про деякі з них зазначалось у п.2.2. цієї роботи. Найдавніший серед фестивалів – Канадський національний український фестиваль, який організовується у м. Дофін (провінція Манітоба) з 1965 року. А найбільший український фестиваль Північної Америки – щорічний Український фестиваль у м. Торонто – Toronto Bloor West Village Ukrainian Festival.

Українська громада в Канаді відрізняється надзвичайно розгалуженою системою громадських, культурних та релігійних об'єднань, наукових та дослідницьких установ, музеїв, художніх колективів: танцювальних ансамблів, українських хорів, аматорських театрів тощо, а також – мистецьких об'єднань. Загальна кількість різного роду українських організацій на території Канади налічує понад 1000¹².

¹²Скрипка Х. Культурно-мистецька діяльність української діаспори Великобританії як системна модель. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвуз. зб. наук. пр. молодих учених Дрогоб. держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка*. Дрогобич: Посвіт, 2016. Вип. 16. С. 153–158.

Більшість політичних, громадських культурних та релігійних організацій українських канадців перших хвиль міграції об'єднуються в координаційно-представницький орган – Конгрес українців Канади. Його

головний офіс розташовується у м. Вінніпег провінції Манітоба. Президентом Конгресу сьогодні є Олександра (Леся) Хичій¹³.

Українська громада Канади характеризується високою інтеграцією в політичне життя, дякуючи потужним лобістським можливостям і розвиненій мережі українських осередків.

Також українці в Канаді мають широкі можливості щодо забезпечення освітніх і культурних потреб. наприклад, при Конгресі українців Канади діє Українська освітньо-виховна рада. Метою її діяльності є реалізація обміну ресурсами та педагогічними практиками між українськими вчителями та сприяння конструктивній комунікації між українськими школами та вчителями Канади.

Також у Канаді нараховується біля 70 освітніх закладів, що мають структуру садочків, Української двомовної програми (Ukrainian Bilingual Program), курсів українознавства та програми «Рідна школа»¹³.

Для Сполучених Штатів Америки досить типове явище – етнічні музеї. Проте, утримання таких закладів можуть собі дозволити не всі етнічні групи. Проте, представники української діаспори ставляться до цієї культурної інституції досить відповідально. Слід відзначити декілька найбільш відомих українських музеїв, які виконують роль промовтера та займаються інформуванням спільнот про політичну ситуацію:

1. Український музей (Ukrainian Museum) – заснований у 1976 році Союзом Українок Америки. Він розташований на Манхеттені, поруч – українська церква та декілька українських ресторанів.

¹³Чубата М.М. Український католицький університет у Львові. Енциклопедія історії України: Україна – Українці. Кн. 2 / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: В-во «Наукова думка», 2019. С. 842.

Величезна колекція зібраних артефактів дозволяє регулярно змінювати експозицію, що розповідає про історію, фольклор, мистецтво та сучасну

Україну: колекція українського одягу, картини Енді Ворхола, виставка писанок, фотовиставки про сучасні події в Україні та інше¹⁴.

2. Український інститут (Ukrainian Institute of America) розташовується у розкішній будівлі одного із найпрестижніших місць Нью-Йорку: на Парк Авеню, навпроти Метрополітен музею. При вході до будинку розміщується меморіальна дошка, присвячена єврейському правнику Рафалу Лемкіну, що запропонував до вжитку термін «геноцид», зокрема щодо Голодомору. Написи на дошці зроблено англійською, українською, івритом та їдишем – її відкрили в 2018 році¹⁴.

Музей проводить виставки модерного та сучасного мистецтва, демонструє етнографічні та історичні експонати.

3. Промислове місто Детройт раніше було центром потужної української громади. Тут знаходиться Український Американський архів та музей (Ukrainian American Archives and Museum), який засновано в 1958 році⁴⁴. Його експозиція репрезентує історію життя попереднього покоління мігрантів.

4. Одна із найчисельніших американських українських громад знаходиться у Чикаго. Тут створено найдавніший із етнічних музеїв української діаспори – Український національний музей в Америці (Ukrainian National Museum). Він існує з 1952 року, та найбільшу, поза межами України, колекцію артефактів¹⁴.

5. Також в Чикаго знаходиться Український Інститут Сучасного Мистецтва (Ukrainian Institute of Modern Art), створений у 1971 року як альтернативний майданчик для сучасних українських художників. Також тут проходять сучасні фотовиставки про Україну¹⁴.

¹⁴Смирнов А. Українська православна діаспора. Ч. 1. Заснування церковних структур. *PICV*: веб-сайт.

Потрібно відзначити, що українські музеї слугують не тільки майданчиками для історичних виставок. Тут проводяться дослідження та майстер-класи, видаються книги. Сувенірна продукція, яку реалізують ці

культурні осередки, допомагають популяризації української історії серед англомовного населення¹⁵.

На жаль, культурні інституції, що були створені у міжвоєнний період 1918 – 1939 року, було більшістю ліквідовано в період Другої світової війни. Проте, оминати їх існування неможливо, адже міжвоєнний період в історії України й Німеччини ознаменовується поживленням науково-освітніх та культурних взаємин. В Німеччині було створено Українську громаду, яка проводила велику роботу в галузі науки та культури. У Берліні діяв Український науковий Інституту, співробітники якого брали участь у проведенні культурних заходів.

В березні 1918 р. в Берліні було засновано Німецько-українське товариство, яке мало на меті заохочення політичних, економічних та культурних відносин між обома державами¹⁶.

Культурне життя в Німеччині творилося українцями, що об'єднувались у різноманітні громадські організації. Так, у 1919 р. було створено Українську громаду в Берліні, що об'єднувала емігрантів із України та сприяла забезпеченню їхніх культурних потреб. Традиційними для українських громадських організацій за кордоном були вшанування пам'яті визначних українських діячів: Тараса Шевченка та Миколи Лисенка, Івана Франка та Лесі Українки та багатьох інших¹⁷.

Німеччина посідала друге місце після Чехословаччини, за чисельністю українського студентства у вищих навчальних закладах.

Тобто наукова та культурна українсько-німецька співпраця в міжвоєнний період сприяла взаємному пізнанню обох народів та збагачувала їхні інтелектуальні здобутки.

¹⁵Москалець В. Україна за склом: як виглядають українські музеї в Америці. Україна Модерна: веб-сайт.

¹⁶Піскун В. Культурна та наукова діяльність українських емігрантів у Німеччині (1920 – 1930-ті роки). *Історичний портал «Україна і Німеччина у ХХ столітті»*: веб-сайт.

¹⁷Цимбал Т. Українська церква як епіцентр сучасного діаспорного буття. Церква в українській діаспорі. *Історія*. С. 502 – 510.

3.3. Медіа та цифрові платформи як засіб збереження культури

Медійна активність представників української діаспори відіграє ключову роль у формуванні інформаційного образу України як сучасної держави зі своєю самобутньою історією, культурою, та геополітичним статусом¹⁸. Важливими чинниками цього процесу є дипломатія та створення й підтримка медійних ініціатив, що спрямовані на презентацію української культури, історії та досягнень у різноманітних галузях життя. зазначена активність допомагає:

- усвідомлювати та розуміти новини про Україну;
- збільшувати спротив;
- дізнаватись про сучасні виклики, із якими стикається Україна.

Історично, жорсткі економічні та соціальні умови виживання іммігрантів негативно впливали на становлення української преси за кордоном. Через це в різні роки в США та Канаді, наприклад, налічувалась різна кількість українських газет, журналів та бюлетенів, які спочатку не мала виразного політичного спрямування. Проте, з початку ХХ століття, відстоюючи соціально-політичні та економічні права української громади, висвітлюючи політичне життя США та Канади, преса почала політичного спрямування, та розширювати інформаційний простір. Зросла її роль преси у національно-культурному житті українців у діаспорі¹⁹.

¹⁸Медійна активність української діаспори в інформаційній війні. *Lvivport*: веб-сайт.

¹⁹Чекалюк. В. В. Українськомовна преса США та Канади, її вплив на українські видання.

Так, у 1910 році в Скрентоні (штат Пенсільванія) вийшов друком перший номер газети «Народна воля» – орган Українського робітничого союзу (сьогодні – братського). Станом на сьогодні «Народна воля» виходить накладом у 3 тисячі примірників, видає календар «Альманах Українського

Братського Союзу» та англомовний журнал «Форум» (Торонто). На шпальтах газети розташовуються оперативна інформація про події в житті не лише українців у діаспорі, а й залучення їх до різноманітних акцій, таким чином, зокрема, було створено спеціальну лікарню у Києві для надання постраждалим унаслідок аварії на ЧАЕС. «Народна воля» виходить тричі на тиждень²⁰.

З'являється і низка інших видань. Із 1923 року друкується тижневик демократичного напрямку «Оборона України», який називається «Українська громада». Органом Організації державного відродження України стає газета «Самостійна Україна», що почала свою діяльність у Чикаго в 1948 році спочатку як місячник, з 1974 року – двомісячник, а з 1979 – виходить щоквартально.

Початки української преси в Канаді, закономірно, зародились пізніше, адже й українська еміграція почала свій рух до цієї країни, відповідно пізніше. Так, «Канадійський фермер» став першим українським тижневиком. Незважаючи на те, що газета не була, українською, так як служила інтересам англійської ліберальної партії, редакція її була в руках українців, а отже, захищала інтереси української еміграції, відображаючи її національно-культурне усвідомлення. Тижневик проіснував до 1981 року, злившись із «Українським Голосом» – самостійною та незалежною газетою канадійських українців. Тижневик вийшов друком у 1910 році у Вінніпезі та проіснував до тепер. Відмітною рисою цього видання було те, що він з перших номерів присвячував свої сторінки світовим подіям і, що особливо важливо, змаганням на українських землях, зокрема інформації з історії та сучасного життя українського народу.

¹⁹Чекалюк. В. В. Українськомовна преса США та Канади, її вплив на українські видання.

У 2001 р. було засновано Асоціацію світової української преси²⁰.

Сучасна українська діаспора успішно адаптується до швидких змін, які постійно відбуваються у медійному середовищі. Активно використовуючи інтернет та соціальні мережі для швидкого реагування на події та вплив на

глобальну аудиторію, діаспора розвиває власні онлайн-ресурси й відеоканали, які сприяють збереженню української ідентичності та успішній комунікації з іншими спільнотами.

Як і раніше, українська діаспора відіграє важливу роль у боротьбі з дезінформацією та пропагандою, протистоїть спробам фальсифікації подій та спростуванні міфів, що пов'язуються з Україною. Для цього українська діаспора активно використовує різноманітні інструменти, канали та стратегії для здійснення медійної активності:

1. Найефективнішими інструментами інформаційної боротьби української діаспори слугують соціальні мережі, як то: Facebook, Twitter (X), Instagram та YouTube, на яких люди розміщують новини, фото- та відеоматеріали, та ведуть дискусії про актуальні події в Україні.

2. Значною мірою використовуються інші медійні платформи – телебачення та радіо, зокрема українські медіа-канали, що транслюються через супутникові та кабельні мережі:

– успішно працює Телеканал іномовлення України UA|TV та сайт UA|TV²¹;

– з 2020 року розпочав свою роботу Віртуальний Український Дім (UkrDim) у Берліні – сучасна платформа, яка об'єднує українців, українські організації та проекти.

²⁰Яблонський М. Р. Стан і завдання преси української діаспори: погляд 1950-х рр. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Теорія та історія журналістики. 2020. Том 31 (70) № 1 Ч. 4. С. 177 – 181.

²¹Телеканал іномовлення України цікавий не тільки українській діаспорі, – Березовська. *Укрінформ*: веб-сайт. Тут зібрана вся потрібна інформація, платформа покликана полегшити процес комунікації, допомагає знайти корисні контакти та зав'язати цікаві знайомства. Її діяльність сприяє консолідації української громади²².

– «Музей української діаспори» – освітня та науково-просвітницька веб-платформа, яка створена з метою оприлюднення оцифрованої колекції Музею української діаспори та його партнерів, має сприяти поширенню знань

про історію та культурні надбання світового українства, діяльність видатних особистостей українського походження та українських інституцій світу. Публікує наукові та науково-просвітницькі матеріали на теми діаспори, інформує про події та новини в глобальному українському світі²³.

3. Ще один важливий канал – друковані видання. Українська діаспора активно бореться із фейками та пропагандою, використовуючи для цього різноманітні стратегії. Поширюється достовірна інформація через медійні платформи діаспори та співпрацю з місцевими і міжнародними ЗМІ.

4. Український Центр Культури та Розвитку CUKR – один із найбільших та найвідоміших проєктів Фундації Україна. Центр був заснований 19 листопада 2016 року у Вроцлаві Польща. Центр створено з метою надати можливості емігрантам знайти себе²⁴.

Українська діаспора активно співпрацює з міжнародними медійними організаціями з метою забезпечити об'єктивне висвітлення подій в Україні, формування її позитивного іміджу, а також протидії пропаганді та фейкам. зазначена взаємодія охоплює обмін інформацією, спільні проєкти та різні ініціативи, що спрямовані на підвищення рівня об'єктивності у міжнародному медіапросторі²⁴.

Крім цього, українська діаспора активно співпрацює з іншими діаспорами в рамках міжнародного партнерства.

²²Про проєкт. *Укр дім*: веб-сайт.

²³Про проєкт. *Віртуальний музей української діаспори*: веб-сайт.

²⁴Українська діаспора. URL: <https://surl.li/twsppg>.

Це сприяє обміну досвідом, ресурсами та стратегіями в боротьбі з дезінформацією.

Таким чином, взаємодія та партнерство допомагають українській діаспорі забезпечувати гідний інформаційний образ, ефективно впливати на міжнародну громадськість, підтримувати правдиве відображення ситуації в Україні.

РОЗДІЛ 4. ПРАКТИЧНІ ПРИКЛАДИ ЗБЕРЕЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ В РІЗНИХ ДІАСПОРАХ

1.1. Українська діаспора в США

Активний розвиток української культури за кордоном підтверджується соціокультурним та мистецьким середовищем української діаспори, яке формується довкола освітніх, наукових та культурних осередків. Саме завдяки діаспорам розширюються та зміцнюються зв'язки між Україною та державами, в яких проживають переселенці. Беззаперечним є найбільш питоме збереження етнічності українців за кордоном якраз у контексті активного розвитку культурно-просвітницьких напрямів діяльності¹.

Ще з 30 років ХХ ст. на території Північно-американських країн діяли майже 40 драматичних гуртків та народних хорів, успішно функціонували курси з підготовки вчителів української мови та активно діяли робітничі будинки, які пропагували культурно-просвітницьку діяльність².

Допомогли зберегти мову та культуру поза межами Батьківщини, значною мірою концерти української пісні, танців та музики, які проводилися, переважно, аматорськими творчими колективами.

У Сполучених Штатах Америки, надзвичайно важливим центром поширення українського живопису, культури, музики та літератури, можна вважати Український інститут Америки, заснований галичанином Володимиром Джусом. Він є справжнім осередком українського мистецтва, зокрема музики, що надає можливості всім бажаючим познайомитися із українськими композиторами та виконавцями, серед яких – піаніст Олександр Слободяник та композитор Мирослава Скорика.

¹Шаргородський О. Інтеграція українців в Америці.

²Чайка В.В. Розвиток культурно-музичних осередків української діаспори в країнах Північної Америки кінця ХХ – початку ХХІ століття. *Вчені записки ТНУ ім. Вернадського*. Серія: історичні науки. Історія. 2018. Том 29 (68) № 2. С. 26 – 30.

Починаючи з 2003 р. головна програма інституту складає висвітлення позитивних тенденцій в Україні.

1971 р. в Чикаго створено Інститут сучасного мистецтва, він і дотепер вражає виставами, музичними та літературними заходами, а також фільмами та щорічними виставками. Музичні програми, які проводяться в стінах Інституту, включають вечори за участю видатних оперних співаків та джазових виконавців. Він, як і раніше, об'єднує міжнародну мережу художників, музикантів та письменників із місцевою громадою Чикаго, покращує культурне життя міста та сприяє його культурному розвитку³.

Також серед визначних культурних осередків української діаспори США – Науковий богословський інститут православної церкви, що містить колекцію українських народних пісень, українських опер та творів українських композиторів. Вона налічує понад 5 000 зразків релігійної та світської музики, авторами яких М. Лисенко, Д. Бортнянський, К. Стеценко, А. Ведель та інші. Основні публікації інституту були складені професором Василем Завітневичем.

Серед важливих інституцій української діаспори в США – Центр дослідження історії імміграції, який знаходиться в університеті штату Міннесота. В Центрі зберігаються важливі довідкові видання та наукові праці з проблем історії та релігії, театру та літератури, фольклору та музики, танцю та народного мистецтва⁴.

Таким чином, українська діаспора Сполучених Штатів Америки є виразником української культури для англомовного населення країни та нових поколінь американців, що мають українське коріння.

³Юлія Кавун. Роль діаспори у збереженні та розвитку української культури. *Наука. Освіта. Молодь*. 2017. Частина 1. С. 206 – 207.

⁴Спільноти українців у США: від минулого до сьогодення. *Firtka*: веб-сайт.

4.2. Українська діаспора в Канаді

Визначний чинник ідентифікації української культури за кордоном – гастролі, концертна діяльність та фестивальний рух, що є найбільш яскравим у Канаді. Український фестивальний рух в Канаді рахує своє існування із 1938 р. – від Онтарійського провінційного фестивалю. Він наштовхнув на заснування 1939 р. першого Всекрайового фестивалю української пісні, музики і танцю в Торонто. Слід зазначити, що саме українці започаткували етнічні фестивалі, які зміцнили мистецьку позицію переселенців, так як вони відтворювали увесь спектр культурно-мистецького життя⁵.

Фестивальне життя стало важливою ланкою діяльності українських діаспор у Канаді. Серед вже названих у цій роботі, стали традиційними фестивалі «Писанка» у Вегревіллі та «Весна» у Саскатуні, започатковані в 1973 р., «Спадщина», «Каравана» та «Український день спадщини», які проходять у Торонто та «Фольклорама» у Вінніпегу⁶.

Український фестивальний рух у Канаді постійно зростає та схвалюється усім співтовариством. Участь у фестивалях, які є візитівкою української культури, беруть представники влади. Етнічні українські фестивалі набувають рис північно-американського українського фестивалю

Ще одним визначним проектом виступає найбільший молодіжний культурний проєкт Північної Америки – конкурс «Міс Українська Канада», який являє собою справжнє свято української культури й мистецтва, його головною метою є об'єднання української молоді з усіх регіонів Канади.

Фестивалі української культури у Канаді відзначаються обширною цікавою програмою, яка містить не лише музичні та танцювальні номери, боді-арт, конкурси та розваги.

⁵Куц І.В., Сидорко Ю.О. Українська діаспора в Канаді. *Освіта, наука та виробництво: розвиток і перспективи* : матеріали. ІІ Всеукраїнської науково-методичної конференції, (Шостка, 20 квітня 2017 року). Суми Сумський державний університет. 2017.

⁶Гетьман В. Українські фестивалі в США та Канаді. Ukrainian Magazine: веб-сайт.

Відвідувачі та учасники фестивалів мають змогу почастиватися стравами української національної кухнею в закладах, що працювали на території проведення національних фестивалів.

4.3. Українська діаспора в Європі

Українська діаспора в Польщі історично одна із найбільших у Європі. Саме тому культурна співпраця між Україною та Польщею проводиться у різних напрямках. Одна із наймасовіших та наймасштабніших форм культурного українсько-польського співробітництва – проведення фестивалів та культурно-мистецьких акцій, під час яких є можливість одночасно великій кількості людей долучитись до української та польської культур. Таким чином, проведення фестивалів української культури у Польщі – дієвий спосіб підтримки української національної меншини як з боку української влади, так і польської, також ці фестивалі дозволяють пересічним полякам пізнати східного сусіда ближче, долаючи існуючі етностереотипи⁷.

Фестивалі української культури в Польщі різноформатні: музичні та фольклорні, дитячі та дні культури, дні добросусідства тощо. Ці заходи готуються за участю української національної меншини в Польщі, та профільних міністерств обох держав, місцевих органів влади та неурядових організацій, фондів та відомств⁸.

Найстаріший захід – фестиваль української культури в Польщі, започаткований Об'єднанням українців у Польщі у 1967 р. з метою популяризації української культури на теренах Польщі. Метою заходу протягом багатьох років залишається презентація культурних надбань української меншини та сучасних зразків української культури.

⁷Українська діаспора в Європі: веб-сайт.

⁸Пачос Ю.В. фестивалі української культури в Польщі початку ХХІ ст, як форма збереження ідентичності українців в Польщі. *Політичне життя*. 2016. № 1. С. 102 – 107.

Також традиційним є фестиваль української культури в Сопоті який зберігає фольклорну спрямованість протягом багатьох десятиліть, щоразу долучаючи до участі в фестивалі сучасних українських виконавців, музикантів та письменників із метою розширити культурну взаємодію, залучити молодих українців та поляків до традиційної та сучасної культури України.

Також визначною є «Український молодіжний ярмарок» – імпреза, що щороку влаштовується в Гданську Союзом української незалежної молоді з 1977 р. Переважно на цьому фестивалі виступають українські гурти із Польщі, проте протягом останніх років серед гостей з України були популярні гурти: «Плач Єремії», «Кому Вниз», «Мандри», «Скрябін», «Друга ріка», «Горгішелі», «Фліт», «Тартак» та чимало інших.

Лемківський етнографічний фестиваль «Лемківська Ватра», який є одним із наймасштабніших, об'єднує лемківське середовище з Польщі та України, Словаччини та Хорватії, Сербії та Канади, США та інших країн світу. Він започаткований у 1982 р. в польському селі Ждиня.

Найбільшим культурологічним заходом української тематики в Польщі та у Центрально-Східній Європі сьогодні є наймолодший фестиваль української культури в Польщі – «Українська весна», який існує з 2008 р. Почесний патронат над проектом здійснює Міністерство культури України. Метою «Української весни» в Познані є максимальне та всебічне відображення українського мистецтва, а також популяризація української культури серед європейців.

Українська діаспора в Литві, налічує багату історію та ознаменовується глибокими культурними зв'язками, які протягом століть формували спільну спадщину, що відобразилася не тільки в історичних подіях, а й у фольклорних традиціях обох народів. Фольклор, завжди відігравав важливу роль у збереженні ідентичності та передачі мудрості від покоління до покоління. Так, у 2018 році відбулася виставка старовинних зразків української вишиванки та рушників із приватних колекцій українців Литви та музею при Українському культурно-просвітницькому центрі «Родина»⁹, а у грудні 2024 року пройшов

фестиваль українського стилю «Сяйво краси», під час якого було проведено виставку преміум-вишиванок та стильного українського одягу.

В Латвії 30 березня 2011 року Українським центром молоді та дітей було започатковано проведення Міжнародного молодіжно-дитячого фестивалю, який покликаний познайомити, насамперед, юне покоління латвійців із культурними традиціями українського народу. Щорічно проводиться Міжнародний фестиваль молодих талантів «Балтійські зорі», започаткований Українським центром молоді та дітей в Латвії, керівником якого є Ольга Берга.

Таким чином, на теренах пострадянського простору відроджуються та зберігаються традиції української культури, які були принесені іммігрантами протягом декількох хвиль вимушеної еміграції з України.

⁹Фестиваль вишиванки у Клайпеді об'єднав українську діаспору Литви. *Укрінформ*: веб-сайт.

ВИСНОВКИ

В дипломній роботі було зроблено історичний огляд еміграційної хвилі українців, проаналізовано ключові чинники, які впливають на збереження культури в діаспорі. В першому розділі зроблено теоретичне узагальнення політичних, соціальних, економічних та культурних обставин, в яких функціонували українські громади за кордоном. Особливий акцент зроблено на виявленні факторів, що сприяли або, навпаки, ускладнювали збереження української культурної ідентичності. У цьому розділі було зроблено узагальнення політичних, соціальних, економічних та культурних обставин, у яких функціонували українські громади за кордоном.

Під час підготовки другого розділу було вивчено конкретні приклади культурних традицій, які підтримуються українцями за кордоном: проведено аналіз культурних практик, що допомагали діаспорі зберігати українську ідентичність. Визначено фактори, які впливають на формування нової ідентичності в умовах еміграції. До них належать:

- Втрата культурної спадщини та її збереження.
- Адаптація до незнайомого середовища.
- Збереження індивідуальної ідентичності.
- Взаємодія з іншими культурами.
- Психологічні аспекти.

У другому розділі вивчались виклики та проблеми збереження національної ідентичності, практики, які сприяють її збереженню: фестивалі, свята та обряди, які проводяться у діаспорі:

- національні обряди та фольклорні традиції;
- діяльність українських художніх колективів, хорів, театрів та танцювальних ансамблів.
- практики збереження української мови та освіти серед молоді

В третьому розділі роботи особлива увага приділена дослідженню діяльності ключових культурних інституцій діаспори, серед них:

- Церкви та релігійні громади – як центри не тільки її духовного життя, а й культурно-освітньої діяльності;
- Українські школи – інституції для підтримки мовної ідентичності та передачі історичних знань;
- Культурні центри, бібліотеки, музеї – осередки збереження та популяризації української культури;
- Громадські організації та культурні товариства, які сприяють консолідації діаспори та організації спільних заходів.

В ході дослідження було визначено, що українській діаспорі у різних країнах світу вдалося розбудувати потужну мережу соціально-економічних установ та створити стабільну матеріальну базу, зберігаючи, водночас мову та культурно-побутові особливості існування.

Також виявлено, що культурно-мистецькі та освітні осередки української діаспори країн Північної Америки та Канади, Європейських країн – Німеччини, Польщі, тощо, є високоорганізованими, функціональними та самодостатніми, вони мають гідний мистецький статус та рівень, впливають на соціокультурну ідентичність заокеанських українців, збагачуючи українську та світову культуру.

Розвиток музичної культури української діаспори, а саме: громадсько-культурні товариства та організації, відіграє важливу роль у становленні культурницького життя еміграції. Вагомий внесок у розвиток світової музичної культури зроблено українськими музикантами та митцями, чия активна участь у культурному житті народів країн проживання була спрямована на поглиблення міжнаціональних культурних зв'язків.

Також українці доволі успішно інтегрувалися в канадське та північноамериканське багатоетнічне середовище, стали повноцінними

громадянами нових країн, зайняли гідні ніші суспільства, проте, водночас зуміли зберегти свою національну самобутність, культуру та традиції.

Фестивалі української культури в США, Канаді та Європейських країнах – Польщі, Німеччині, Латвії, Литві тощо з початку XXI ст. перестали бути виключно культурно-мистецькими заходами, з кожним роком до них привносяться нові складники: спортивні, гастрономічні та екологічні. Ці показники сприяють підтримці української національної меншини в країнах еміграції. Вони допомагають зберегти її ідентичність та пам'ять, пізнання України та її культури, зокрема – сучасної. Подолати існуючі стереотипи та сприяти формуванню позитивного іміджу українців серед народів світової спільноти.

Ґрунтуючись на проведеному в дипломній роботі теоретичному дослідженні, слід зазначити, що проведення подальшого вивчення культурної ідентичності українських емігрантів, визначення внутрішніх чинників та причин, які є значущими для вирішення суспільних проблем, з якими стикаються емігранти їх ідентифікація та систематичний аналіз, дадуть змогу краще зрозуміти ці проблеми та конкретні рекомендації щодо політики, яка здатна сприяти поверненню додому емігрантів, які були змушені залишити Україну внаслідок російсько-української війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Авер'янова Н. М. Зарубіжне українство у відстоюванні національних інтересів України. *Молодий вчений*. Херсон, 2018. № 3 (55). С. 444–446. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/4981/4888> (дата звернення 25.04.2025)
2. Архів Свято-Покровської української церкви в Чикаго. – Ф. 2, оп. 5, спр. 1–12. – 1948–1989.
3. Бойко В. В. Культурна ідентичність українців в умовах вимушеної еміграції: соціально-комунікаційні аспекти: монографія. Київ: Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2023. С. 200.
4. Воропаєва Т. С. Постколоніальні студії вчених української діаспори. *Українознавчий альманах*. Київ. 2017. Вип. 20. С. 18– 21. URL: <https://ukralmanac.univ.kiev.ua/index.php/ua/article/view/205> (дата звернення 25.04.2025)
5. Воропаєва Т. Спільна ідентичність в контексті консолідації українства. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Українознавство*. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2016. Вип. 1(18). С. 11-14. URL: <https://surl.li/xhigmx> (дата звернення 25.04.2025)
6. Возняк М. *Мої роки в еміграції*. – Нью-Йорк: Вид-во ім. І. Франка, 1967. С. 204.
7. Гавеля О.М. Національно-культурна ідентичність та її ціннісні основи: освіченість, вихованість, моральність і патріотизм українців. *Культурологія. Культура і сучасність*. 2018. № 1. С. 20 – 26. URL: <https://surl.li/exbsiw> (дата звернення 25.04.2025)
8. Гетьман В. Українські фестивалі в США та Канаді. *Ukrainian Magazine*: веб-сайт. URL: <https://surl.li/wixxma> (дата звернення 25.04.2025)
9. Гнатюк М. Осередки української культури в еміграції. Київ: Либідь, 1987.

10. Дзира Олеся. Українська греко-православна церква в Канаді: проблеми будівництва (1918 – 1939 рр.). *Українознавчий альманах*. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 2018. Випуск 23. С. 92 – 98. URL: <https://ukralmanac.univ.kiev.ua/index.php/ua/article/download/289/273> (дата звернення 25.04.2025)
11. Дракохруст Т. В. Договірно-правове забезпечення міграційної політики ЄС. *Порівняльно-аналітичне право*, Ужгород. 2019. № 6. С. 261–263. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=xWTQbQEAAAAAJ&cstart=20&pagesize=80&citation_for_view=xWTQbQEAAAAJ:pqnbT2bcN3wC (дата звернення 25.04.2025)
12. Дракохруст Т. В. Регіональні особливості трудової міграції населення України. *Право та державне управління*. 2016. № 4. С. 158–162 URL: <https://surl.li/zshyhх> (дата звернення 25.04.2025)
13. Кан Л. Ю. Психологічні особливості трансформації соціальної ідентичності у емігрантів. *Science and technology: challenges, prospects and innovations: The 6th International scientific and practical conference (January 29-31, 2025)* CPN Publishing Group, Osaka, Japan. 2025. С.271 – 278. URL: <https://surl.li/fdobzh> (дата звернення 25.04.2025)
14. Катерина Міхаліціна Як культурна спільнота Литви допомагає Україні. URL: <https://chytomo.com/iak-kulturna-spilnota-lytvy-dopomahaie-ukraini/> (дата звернення 25.04.2025)
15. Кондрашевська Ю. Проблема збереження національної ідентичності української діаспори (на прикладі українців Канади в другій половині ХХ ст.). *Схід*. 2017. № 1. С. 64–69. URL: <https://er.nau.edu.ua/bitstreams/6e4ea9d2-8ff5-4c68-a54b-02f58203307a/download> (дата звернення 25.04.2025)
16. Кубійович В. Енциклопедія українознавства. Париж–Нью-Йорк: Наукове товариство ім. Шевченка. 1955.

17. Кучина Н. Фестиваль як феномен культури. *Культура України*. 2019. Випуск 65. С. 57-68. URL: <http://ku-khsac.in.ua/article/view/184287> (дата звернення 25.04.2025)
18. Кучинський С. Українська діаспора і проблема збереження ідентичності у ХХ столітті. Львів: Світ, 2008.
19. Куц І.В., Сидорко Ю.О. Українська діаспора в Канаді. *Освіта, наука та виробництво: розвиток і перспективи*: матеріали. ІІ Всеукраїнської науково-методичної конференції, (Шостка, 20 квітня 2017 року). Суми Сумський державний університет. 2017. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/66552/1/Kushch.pdf> (дата звернення 25.04.2025)
20. Лещук М. Культурні осередки українців у США та Канаді. *Наукові записки НТШ*. 2015. № 2. С. 32–40.
21. Лібанова Е. М. Зовнішні трудові міграції українців: масштаби, причини, наслідки. *Демографія та соціальна економіка*. 2018. № 2(33). С.11–26. URL: <https://dse.org.ua/archiv/33/1.pdf> (дата звернення 25.04.2025)
22. Малиновська О.А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії: монографія. Київ: НІСД, 2018. С. 472. URL: http://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-05/Migration_Politic_Print-fin-3178a.pdf (дата звернення 25.04.2025)
23. Марков І. Міграція та етнічність: деякі аспекти конструювання горизонтального простору співбуття. *Народознавчі зошити*. Львів, 2015. № 6(126). С. 1339–1345. URL: <https://nz.lviv.ua/archiv/2015-6/10.pdf> (дата звернення 25.04.2025)
24. Маркусь В. Українська діаспора: соціологічний аналіз. Чикаго: Ukrainian Research Institute, 1989.
25. Маркуш М. Роль церков у збереженні ідентичності діаспори. *Український історичний журнал*. № 3. 1995. С. 45–52.

26. Медійна активність української діаспори в інформаційній війні. *Lvivport*: веб-сайт. URL: <https://lvivport.com/articles/svitua14062024.html> (дата звернення 25.04.2025)
27. Москалець В. Україна за склом: як виглядають українські музеї в Америці. *Україна Модерна*: веб-сайт URL: <https://uamoderna.com/blogy/rank-moskalec/ukraine-behind-the-glass/> (дата звернення 25.04.2025)
28. Надточій А. О. Причини зовнішньої трудової міграції та оцінка її наслідків для економіки України. Теорія та практика державного управління. 2015. Вип. 1. С. 106-113. URL: <https://surl.li/hsojnv> (дата звернення 25.04.2025)
29. Недошитко І. Роль церкви в житті української діаспори США. *Міжрелігійний діалог та його вплив на суспільство, політику, бізнес, культуру*: зб. Матеріалів міжнародної наукової конференції, Тернопіль, 13 жовтня 2021 р. / під заг.ред.: О. Є. Гомотюк. Тернопіль: ФОП Осадца Ю.В., 2021.С. 100–103. URL: <http://nauksgf.wunu.edu.ua/index.php/npsgf/article/view/50/47> (дата звернення 25.04.2025)
30. Никифорова Л.А., Чернишева Катерина. Культурні надбання української діаспори. *Український світ*: веб-сайт. URL: <https://ukrsvit1.com.ua/zakordonne-ukrainstvo/kulturni-nadbannia-ukrainskoi-diaspory.html> (дата звернення 25.04.2025)
31. П'ятковська О. Р. Макроекономічні виміри сформованості міграційної системи між Україною та ЄС. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*: серія Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Ужгород, 2016. Вип. 7. С. 153–156. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/7_2_2016ua/7_2_2016.pdf (дата звернення 25.04.2025)
32. Пак Н. А. Міграційна політика Європейського Союзу: проблеми і перспективи. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*, 2017. № 2. С. 54-57. URL: <https://surl.li/qxbifs> (дата звернення 25.04.2025)

33. Пачос Ю.В. фестивалі української культури в Польщі початку XXI ст, як форма збереження ідентичності українців в Польщі. *Політичне життя*. 2016. № 1. С. 102 – 107. URL: <https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/2683> (дата звернення 25.04.2025)
34. Пісун В. Культурна та наукова діяльність українських емігрантів у Німеччині (1920 – 1930-ті роки). *Історичний портал «Україна і Німеччина у XX столітті»*: веб-сайт. URL: <https://www.ukrainianhistoryportal.org/uk/themenmodule/deutschland-und-die-ukraine-in-den-1920er-und-1930er-jahren/ukrainische-kultur-und-wissenschaft-in-der-emigration/> (дата звернення 25.04.2025)
35. Про проєкт. *Віртуальний музей української діаспори*: веб-сайт URL: <https://diaspora.com.ua/pro-proyekt/> (дата звернення 25.04.2025)
36. Про проєкт. *Укр дім*: веб-сайт. URL: <https://ukr-dim.de/project/> (дата звернення 25.04.2025)
37. Протоколи Культурного осередку ім. Лесі Українки. – Париж, 1975–1985. – Машинопис. – Архів НТШ, Франція.
38. Романюк М. Д. Міграційні загрози національній безпеці України: сучасні виклики, проблеми подолання. *Демографія та соціальна економіка*. 2015. №3. С. 99–111. URL: http://jnas.nbu.gov.ua/j-pdf/dse_2015_3_9.pdf (дата звернення 25.04.2025)
39. Романюк М.Д. Взаємодія культур у глобалізованому світі: український контекст. Харків: Фоліо. 2015.
40. Рубльова О., Реєнт О. Українська еміграція. Київ: Інститут історії України НАН України, 1996.
41. Садова У.Я. Українська міграція в умовах глобальних і національних викликів XXI століття: наукове видання. Львів. 2019. С. 110. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20190801.pdf> (дата звернення 25.04.2025)
42. Семів Л. К. Сучасні проблеми людського капіталу у вимірі трудової міграції та реєміграції. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2016. Вип. 3. С. 67–70. URL:

[http://ird.gov.ua/sep/sep20163\(119\)/sep20163\(119\)_067_SemivLK.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20163(119)/sep20163(119)_067_SemivLK.pdf) (дата звернення 25.04.2025)

43. Семенюк О. *Історія української громади в Канаді*. – Торонто: Громадська думка, 1983. С. 178.

44. Сковронська І. Сучасні виклики та чинники збереження національної ідентичності українців. *Сучасна прикладна лінгвістика: збірник наукових праць*. Дніпро: ВВПЗ «ДГУ», 2023. Ч. II. С.167 – 174. URL: <https://surl.li/sschjf> (дата звернення 25.04.2025).

45. Скрипка Х. Культурно-мистецька діяльність української діаспори Великобританії як системна модель. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвуз. зб. наук. пр. молодих учених Дрогоб. держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка*. Дрогобич: Посвіт, 2016. Вип. 16. С. 153–158. URL: https://www.aphn-journal.in.ua/archive/16_2016/19.pdf

46. Слабошпицький М. *Українська журналістика у світі*. Київ: Либідь, 2003.

47. Смирнов А. Українська православна діаспора. Ч. 1. Заснування церковних структур. *PICU: веб-сайт*. URL: https://risu.ua/ukrajinska-pravoslavna-diaspora-ch-1-zasnuvannya-cerkovnih-struktur_n91713 (дата звернення 25.04.2025)

48. Соловей С.А. Культурна ідентичність українських біженців: внутрішні конфлікти та суб'єктивні причини міграції: кваліфікаційна робота бакалавра. Київ, 2023. С. 62. URL: <https://ela.kpi.ua/bitstreams/3b73130a-5b2e-4e18-bd3a-1d22fa6260e8/download> (дата звернення 25.04.2025)

49. Спільноти українців у США: від минулого до сьогодні. *Firtka: веб-сайт*. URL: <https://firtka.if.ua/blog/view/spilnoti-ukrayintsiv-u-ssha-vid-minulogo-do-sogodennia> (дата звернення 25.04.2025)

50. Статути Спілки українських студентів у Франції. – Париж, 1952. С. 23.

51. Степико М. Т. *Українська ідентичність: феномен і засади формування: монографія*. Київ: НІСД, 2011. С. 336. URL:

<https://niss.gov.ua/sites/default/files/2012-09/Ident-62307.pdf> (дата звернення 25.04.2025)

52. Стефанишин О., Саламандра Т. УПЦ США: історія заснування та динамічне сьогоднішнє. С. 104 – 106. URL: <http://naukskf.wunu.edu.ua/index.php/npsgf/article/view/51/48> (дата звернення 25.04.2025)

53. Сучасний стан української діаспори і перспективи співпраці з нею. *Osvita.ua*: веб-сайт. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/11237/> (дата звернення 25.04.2025)

54. Телеканал іномовлення України цікавий не тільки українській діаспорі, – Березовська. *Укрінформ*: веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/amp/rubric-society/2401564-telekanal-inomovlenna-ukraini-cikavij-ne-tilki-ukrainskij-diaspori-berezovska.html> (дата звернення 25.04.2025)

55. У столиці Латвії розпочався VIII фестиваль української молоді «Балтійські зорі». *Вголос*: веб-сайт. URL: https://vgoles.ua/news/u-stolytsi-latviyi-rozpochavsya-viii-festyval-ukrayinskoyi-molodi-baltijski-zori_859745.html (дата звернення 25.04.2025)

56. Українська діаспора в Європі. URL: <https://www.slideshare.net/slideshow/ss-239198888/239198888> (дата звернення 25.04.2025)

57. Українська діаспора в Європі. *Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського*: веб-сайт. URL: <https://www.slideshare.net/slideshow/ss-239198888/239198888> (дата звернення 25.04.2025)

58. Українська діаспора. URL: <https://surl.li/twsppg> (дата звернення 25.04.2025)

59. *Українська еміграція очима очевидців* / упоряд. М. Возняк. – Львів: Піраміда, 2009 С. 264.

60. *Український Самостійник* : журнал української громади в Канаді. – Торонто, 1947–1989.
61. Фестиваль вишиванки у Клайпеді об'єднав українську діаспору Литви. *Укрінформ*: веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/2474435-festival-visivanki-u-klajpedi-obednav-ukrainsku-diasporu-litvi.html> (дата звернення 25.04.2025)
62. Цапко О. М. Культурницька діяльність українців Австралії в другій половині ХХ ст.: здобутки та проблеми. *Становлення держави Австралія: здобутки та подолання проблем: збірник наукових праць*. Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2021. С. 247. URL: <https://ivinas.gov.ua/images/Australia2021.pdf> (дата звернення 25.04.2025)
63. Цимбал Т. Українська церква як епіцентр сучасного діаспорного буття. Церква в українській діаспорі. Історія. С. 502 – 510. URL: <https://religio.org.ua/index.php/religio/article/download/467/465/> / (дата звернення 25.04.2025)
64. Чайка В.В. Розвиток культурно-музичних осередків української діаспори в країнах Північної Америки кінця ХХ – початку ХХІ століття. *Вчені записки ТНУ ім. Вернадського*. Серія: історичні науки. Історія. 2018. . Том 29 (68) № 2. С. 26 – 30. URL: <https://surl.li/xmnlgj> (дата звернення 25.04.2025)
65. Чекалюк. В. В. Українськомовна преса США та Канади, її вплив на українські видання. URL: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1230> (дата звернення 25.04.2025)
66. Чотири хвили української еміграції. «*Ми українці*»: веб-сайт. URL: <http://weareukrainians.com/ukraine-and-the-world/chotiri-hvili-ukrayinskoyi-emigratsiyi> (дата звернення 25.04.2025)
67. Чубата М.М. Український католицький університет у Львові. Енциклопедія історії України: Україна – Українці. Кн. 2 / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: В-во «Наукова думка», 2019. 842 с. URL: <https://surl.li/jsywmq> (дата звернення 25.04.2025)

68. Шадріна Т. Українська діаспора в Канаді: мова «чужої» країни. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Сер. Філологія. 2016. Вип. 2. С. 309–314. URL: <https://surl.lu/mhtuqk> (дата звернення 25.04.2025)
69. Шадріна Т.В. Українська канадська література: синдром розщепленої ідентичності. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологічна». Випуск 54. С.230 – 233. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/4225/1/89.pdf> (дата звернення 25.04.2025)
70. Шаргородський О. Інтеграція українців в Америці. URL: <https://drukarnia.com.ua/articles/integraciya-ukrayinciv-v-americi-p0NJU> (дата звернення 25.04.2025)
71. Шевельов Ю. Я-мене-мені (і довкруги). Харків: Видавництво Фоліо, 2001.
72. Шевченко Т. Культурні процеси в діаспорі. Київ: Либідь, 1985; Ярмиш О. Українська еміграція у культурному просторі соціалістичного блоку. Львів: Світ, 1990.
73. Юлія Кавун. Роль діаспори у збереженні та розвитку української культури. *Наука. Освіта. Молодь*. 2017. Частина 1. С. 206 – 207. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/stud_konferenzia/2017_1/85.pdf (дата звернення 25.04.2025)
74. Яблонський М. Р. Стан і завдання преси української діаспори: погляд 1950-х рр. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Теорія та історія журналістики. 2020. Том 31 (70) № 1 Ч. 4. С. 177 – 181. URL: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/1_2020/part_4/33.pdf (дата звернення 25.04.2025)
75. Яців І. Збереження традицій релігійно-обрядового мистецтва української західної діаспори в об'єктиві музикознавчих досліджень Мирона Федоріва. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія"*. Серія: Історичні науки. Острог, 2020. Вип. 31. С. 226–231. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoi_2020_31_29 (дата звернення 25.04.2025)

76. Engaging the Ukrainian Diaspora in Reconstruction and Development Report from expert discussions organized by ODIHR in the period of 9 February – 3 July 2023. 46 p. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/e/4/561475.pdf> (дата звернення 25.04.2025)

77. Ilnytska M. B. Identity of multicultural literature as an example of the works of Janice Kulyk Kiefer, Maxine Hong Kingston. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2024 № 67. С. 156 – 161. URL: <http://vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v67/38.pdf> (дата звернення 25.04.2025)

78. *Ukrainian Canadians: A Statistical Profile*. – Toronto : Ukrainian Canadian Research and Documentation Centre (UCRDC), 1986 С.76.

79. *Canada Census 1971: Ethnic Origins*. – Ottawa : Statistics Canada, 1972. С. 112.

80. *OECD Migration Outlook 1990*. – Paris : OECD Publishing, 1990. – 274 p.

РЕЗЮМЕ

У дипломній роботі проаналізовано досвід збереження української культурної ідентичності в умовах еміграції у країнах Європи та Північної Америки протягом 1918–1991 рр. Дослідження охоплює кілька хвиль еміграції та розглядає роль культурних, освітніх, релігійних і медійних інституцій діаспори в підтримці національної самобутності за межами України.

Особливу увагу приділено діяльності українських церков як осередків культурного і духовного життя, мережі українських шкіл і культурних центрів, а також впливу друкованих ЗМІ та видавничої справи на формування і збереження національної пам'яті. Робота базується на міждисциплінарному підході, що поєднує історичний, соціологічний та компаративний аналіз, а також на широкому джерельному матеріалі, включаючи архівні документи, мемуари, періодику та наукові праці.

Уперше в українській історіографії запропоновано цілісне порівняльне дослідження практик збереження культури в діаспорних спільнотах США, Канади та країн Західної Європи. Дослідження висвітлює як спільні риси, так і відмінності в культурній політиці української діаспори в різних країнах, а також визначає фактори, що сприяли успішній інституціоналізації українського культурного життя за кордоном.

Результати дослідження демонструють, що попри асиміляційний тиск, українська діаспора змогла зберегти ключові елементи національної ідентичності, забезпечивши міжпоколіннєву передачу мовних, релігійних та культурних цінностей. Це робить досвід еміграції важливим ресурсом для розуміння сучасних викликів, пов'язаних із збереженням культурної спадщини в умовах глобалізації та новітніх міграційних процесів.

SUMMARY

This thesis examines the experience of preserving Ukrainian cultural identity within emigrant communities in Europe and North America between 1918 and 1991. The research focuses on several waves of emigration and explores the role of cultural, educational, religious, and media institutions in maintaining national identity outside Ukraine.

Special emphasis is placed on the activity of Ukrainian churches as spiritual and cultural hubs, the network of Ukrainian schools and cultural centers, and the influence of media and publishing in shaping and transmitting national memory. The study employs an interdisciplinary methodology that integrates historical, sociological, and comparative approaches, drawing on a wide range of sources including archival documents, memoirs, diaspora periodicals, and academic literature.

For the first time in Ukrainian historiography, the thesis presents a comprehensive comparative analysis of cultural preservation practices in Ukrainian diasporic communities in the USA, Canada, and Western Europe. The research reveals both shared characteristics and distinct differences in diaspora cultural policy, highlighting factors that contributed to the successful institutionalization of Ukrainian cultural life abroad.

The findings demonstrate that despite assimilation pressures, the Ukrainian diaspora managed to preserve essential components of national identity, ensuring the intergenerational transmission of language, religious traditions, and cultural values. This makes the diaspora experience a valuable model for addressing the contemporary challenges of preserving cultural heritage in the face of globalization and modern migration.